

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ

ÜHISKONNATEADUSTE LEKTORAAT

Sabina Kornejeva

LAPSED PEREVÄGIVALLA OHVRID

Lõputöö

Juhendaja Nelly Randver lektor

NARVA 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sabina Kornejeva

.....
Töö autori allkiri ja kuupäev

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILINE LÄHENEMINE PEREVÄGIVALLALE	6
1.1. Perevägivalda seletused	6
1.2. Teoreetiline lähenemine perevägivaldale.....	7
1.3. Perevägivalda soodustavad riskitegurid	9
1.4. Perevägivalda liigid.....	11
1.5. Lapse väärkohtlemise märgid	13
2. LAPSED PEREVÄGIVALLA OHVRID	15
2.1. Perevägivalda mõju lastele	16
2.2. Abi saamise võimalused perevägivalda puhul	17
2.3. Politseiametnike roll perevägivalda juhtumite lahendamisel.....	18
2.4. Sotsiaaltöötajate ja teiste praktikute roll perevägivalda juhtumite lahendamisel	19
2.5. Probleemi püstitus ja varasemad uuringud	20
3. PEREVÄGIVALLA ARUSAAM EMADE JA AMETNIKE ARVATES	23
3.1. Uurimistöö eesmärk ja ülesanded	23
3.2. Uurimistöö meetod.....	23
3.3. Valimi kirjeldus.....	24
3.4. Tulemuste analüüsi meetod.....	25
3.5. Uuringu tulemuste analüüs ja arutelu.....	25
KOKKUVÕTE	42
SUMMARY	44
KIRJANDUS	46
LISAD	48
Lisa 1. Küsitluseankeet	48

SISSEJUHATUS

Perevägivalla kuritegude arv on aasta-aastalt kasvanud ja see on viimastel aastatel näidanud pidevat kasvutrendi. Võrreldes 2011. ja 2014. aastat, on registreeritud kuritegude arv kasvanud 35%. Samas näitab kahe eelmise aasta võrdlus, et 2014. aastal registreeritud perevägivalla kuritegude arvu kasv pidurdus (Ahven, Surva 2014: 2).

Autor on valinud oma lõputöö teemaks lapsed perevägivalla ohvrid. Autori arvates antud teema on muutunud aktuaalseks. Kuni XX sajandil perevägivalla teema Eesti ühiskonnas oli tabuteema. Perevägivalla vältimiseks puudusid abistruktuurid ja rahva arusaamine oli selline, et see mis toimub peres jääb perre ja teised isikud ei tohi sekkuda võõra pere asjadesse. (ERR ametlik kodulehekülg)

Perevägivallakuritegude hulka loetakse karistusseadustiku isikuvastased süüteod (va surnuvastased süüteod), röövimine ja avaliku korra raske rikkumine, mis on toimunud praeguste või endiste abikaasade, elukaaslaste, partnerite vahel, tegu võib olla ka sugulaste või hõimlaste omavahelise vägivallaga, hoolimata sellest, kas toimepanija elab või elas ohvriga samal elamispinnal (Ahven, Surva 2014: 2).

2014. aastal moodustas perevägivald kõigist kuritegudest hinnanguliselt 7%, vägivallakuritegudest 36%. Perevägivallatsejatest 88% olid mehed ja ohvritest 82% naised. Paarisuhtevägivalla puhul oli 93%-l juhtudest vägivallatseja mees ja ohver naine (Ahven, Surva 2014: 2).

Mitmesugused juriidilist ja muud abi pakkuvate asutuste töötajatele jääb sageli märkamata oma emade väärkohtlemist pealtnäinud laste täbar olukord. Arvata kui puuduvad nähtavad vigastused, siis puudub põhjus rääkida mingitest tõsisematest kahjustustest. Tänapäeval on perevägivalla tunnetus muutunud, kuna on avatud ja loodud tugigruppe ning turvakodusid, kuhu vägivalla ohvrid saavad pöörduda abi leidmiseks, samuti on meedias seda teemat viimastel aastatel sageli käsitletud. Eesti Sotsiaalministeeriumi juhtimisel on alustatud mitmeid perevägivalla vastaseid projekte, millest alles üks "Ava silmad" raames osalesid erinevad kuulsused ja abistruktuuride töötajad. (Kriminaalpoliitika ametlik kodulehekülg)

Eestis on välja antud perevägivalla teemalisi voldikuid ja raamatuid, kus iga üks saab

teada erinevatest vägivallaliikidest ja kus pakutakse abi vägivalla ohvritele. Koolitatakse politseinike, prokuröre, sotsiaaltöötajaid ja spetsialiste kuidas tegutseda perevägivalla juhtumite puhul. Eeltoodu näitab teema vajalikkust ja aktuaalsust ühiskonnas, inimesed saaksid aru, et perevägivald on inimõiguste rikkumine ja ei ole vaja karta sellest rääkida ja abi küsida. (Kriminaalpoliitika ametlik kodulehekülg)

Perevägivald on üks levinumaid inimõiguste rikkumisi kogu maailmas. Perevägivalla ohvriks langevad põhiliselt naised ja lapsed. Psüühiliste ja füüsiliste vigastuste põhjustajateks on vägivald. (ERR ametlik kodulehekülg)

Lõputöö eesmärgiks on uurida perevägivalla mõju lastele abi pakkuvate ametnike ja emade arvamusel. Autor uuringus otsib vastust neljale uurimisküsimusele:

1. Kus ja millist abi saavad lapsed perevägivalla juhtumite puhul?
2. Millised on perevägivalla tagajärjed lapsele
3. Kuidas perevägivald mõjutab lapse elu emade ja abistavate ametnike arvetes?
4. Kuidas saavad perevägivallaga tegelevad ametnikud kaitsta last perevägivalla eest?

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis tutvustatakse probleemi teoreetilisi aspekte, kus on toodud välja kasutatavad perevägivalla mõisted. Antakse ülevaade perevägivalla seisust Eestis. Lahti kirjutatud on perevägivallaga seotud teooriad, riskitegurid ja liigid, lisatud on ülevaade kuidas märgata lapse väärkohtlemist. Teises peatükis räägitakse millist mõju toob perevägivald lapsele. Missugused abi saamise võimalused perevägivalla puhul on olemas. Millised on abi pakkuvate ametnike rollid perevägivalla juhtumite lahendamisel. Lõputöö probleemi püstitus ja ülevaade varasematest uuringutest. Kolmandas peatükis on ära toodud uurimuse probleem, eesmärk ja uuringu läbiviimise kirjeldus. Uuringu analüüs koos tulemustega ning ettepanekud. Lõputöö kokkuvõttes on antud ülevaade töö protsessist ja tulemustest.

1. TEOREETILINE LÄHENEMINE PEREVÄGIVALLALE

1.1. Perevägivalla seletused

Perevägivalla mõiste alla mahuvad erinevad vägivalla liigid, mis on suunatud naise, mehe, vanurite ja laste vastu. Perevägivald on lai mõiste ja tihti perevägivalla sünonüümina kasutatakse sõna agressioon. (Gordon 2000: 5)

Vägivalla defineerimisel kõige tähtsam aspekt on see, et kahju tekitamine on tahtlik. Perevägivald on suur sotsiaalne probleem milles peame arvestama erinevaid fakte- kultuurilisi eripärasid, õpitud käitumist, isiksuse omadusi. Õigusliku süsteemiga võib kaitsta Riigi kodanikke, kuid väga tihti perevägivalla juhtumid jäävad ohvri ja vägivallatseja korterisse ja ohvrid ei julge sellest kellelegi rääkida. (Choudry 2006: 1)

Ühiskonnas on levinud arvamus, et teise pere probleemid ei vaja erilist tähelepanu. Kui naabri korterist on kuulda appihüüdu, või tööl kolleegil on näha suured sinikad, inimesed on harjunud sellele mitte reageerima. (Tammekand 2003: 2)

Euroopa Nõukogu konventsioon naistevastase ja perevägivalla ennetamiseks ning vähendamiseks defineerib perevägivalda järgmiselt: „perevägivald sisaldab kõiki füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise või majandusliku vägivalla akte, mis leiavad aset perekonnas, kodus või praeguste või endiste abikaasade või partnerite vahel hoolimata sellest, kas toimepanija elab või elas ohvriga ühel elamispinnal. (Kriminaalpoliitika ametlik lehekülg 2015)

Perevägivald on eelkõige käitumismudel, millele on iseloomulik kontrolli kasutamine ja võimu kuritarvitamine paarisuhtes ühe isiku – tavaliselt mehe – poolt teise inimese – tavaliselt naise – suhtes. See võib avalduda erinevatel viisidel, kaasa arvatud (kuid mitte ainult) füüsiline, seksuaalne, emotsionaalne ja majanduslik vägivald ja isolatsiooni rakendamine, kusjuures enamasti on tegemist kombinatsiooniga eelnimetatutest. (Choudhry, Herring 2006: 95) Ei ole võimalik ohvrit peksta või vägistada ilma talle sealjuures psühholoogilist traumat tekitamata.

Perevägivald sisaldab erinevaid olukordi:

- praeguse/endise abikaasa/elukaaslase vastu suunatud vägivald, edaspidi

nimetatud paarisuhtevägivald;

- laste väärkohtlemine;
- vägivald (vana) vanemate suhtes;
- õdede-vendade omavaheline vägivald. (Kriminaalpoliitika ametlik lehekülg 2015)

Vägivallatseja on isik, kes kasutab paarisuhtes sundiva kontrolli mudelit, millele lisandub üks või mitu hirmutava füüsilise vägivalla, seksuaalse vägivalla või tõsiseltvõetavat füüsilise vägivallaga ähvardamise akti. See kontrolli ja hirmutamise mudel võib olla valdavalt psühholoogiline, majanduslik või seksuaalne või põhineda füüsilise vägivalla kasutamisel (Bancroft jt: 2007).

Perevägivald on järjest süvenev probleem ning paraku paljud juhtumid ei leiagi statistikas kajastust – tegelikult isegi enamus juhtumistest. Nagu juba teda ei ole perevägivalla all kannatajateks vaid ainult naised ega mehed. Palju suuremaks mureks on lapsed: lapsed, kes näevad vägivalda pealt või on ise vägivallaohvrid.

1.2. Teoreetiline lähenemine perevägivallale

Perevägivalla põhjused on erinevad. Mõned teoreetikud seonduvad seda isiksuse eripärasusega või inimese pataloogiaga. Mõned teooriad tõestavad, et agressiivsust soodustavaid märke võime leida nii ühiskonna sotsiaalses struktuuris kui ka kultuuris. (Dutton 2006)

Sotsiaalökoloogiline teooria eeldab, et isiku olemise kujundavad sotsiaalsed süsteemid ja nende süsteemide olemise omavaheline mõju. Süsteem on inimeste kogukond kes suhtleb ja mõjutab üksteist. Bronfenbrenner kirjeldab inimese sotsiaalökoloogilist arengukeskkonda koosnevana mikro-, meso-, ekso- ja makrosüsteemist. (Bronfenbrenner 1979: 22)

Mikrokeskkond on rollide, inimestevaheliste sidemete kombinatsiooni ja tegevuste kogum mida indiviid omab oma elu jooksul. Keskkonnad kuhu indiviid kuulub: kodu, lasteaed, huviring, kool, sõpruskond. Erinevad mikrokeskkonnad omavad oma reegleid ja nõudeid. (Bronfenbrenner 1979: 22)

Makrosüsteem on kultuur ja subkultuur kus indiviid elab ja selle kultuuri väärtused.

(Bronfenbrenner 1979: 22)

Feministlik teooria sõnastab vägivalda kui võimuhierariat patriarhaalses ühiskonnas kus naised alistuvad mehele ja peres toimub sooline ebavõrdsus. (Alaste, Võõbus 2008: 4)

Positsiooni hoidmiseks kasutavad mehed erinevaid kontrollitaktikaid. Oma mehelikku võimu näitamiseks mehed kasutavad vägivalda. Vägivalla taga on soov omada naise üle kontrolli. Soov olla domineeriv peres ja oma mehelikkuse kinnitamiseks otsivad mehed käepäraseid vahendeid ja vägivald on hea vahend seda tõestada. Mehed kes usuvad patriarhaalse perekonna ainuõigsust on kalduvad rohkem naistevastasele vägivallale. Feministlik teooria näeb ainult ühe suunalisena – mehe vägivalda naiste vastu. Antud teooria järgi arvestatakse, et naised kasutavad vägivalda peamiselt soovist kätte maksta või enesekaitse vajadusena. (Alaste, Võõbus 2008: 4)

Kultuuri teooria seisukohalt vägivaldne käitumine mis on aktsepteeritud ühiskonnas ja õigustatult kasutatav pereringis. Teooria järgi vägivaldset käitumist võib kohata erinevate põlvkondade ja ühiskonna kihtides. Lapsed kes on olnud perevägivalla tunnistajana, tõenäoselt hakkavad kasutama oma tulevases peres samasuguseid käitumismudeleid. Seega ühest põlvkonnast teise edastatakse käitumisemustreid, et vägivalla kaudu saavutada oma eesmärgi ja see on normaalne nähtus. (Hess, Markson, Stein 2000: 6)

A. Bandura sotsiaalse õppimise teooria seisukohast, lapsed omandavad uued teadmised ja oskused tänu imitatsiooni mudelile. Korduvuse mudel mis on seotud keskkonna, käitumise ja indiviidiga. Inimesed ei sünni kalduvusega käituda agressiivselt, vaid nad õpivad seda ümbritseva keskkonna kaudu. Lapsed õpivad neid rolle mida kasutatakse nende peres ja ühiskonnas. Samas nad õpivad kuidas lahendada tülisid ja millal kasutada vägivalda. Kui vägivaldne käitumine toob oodatava tulemuse, siis muutub vägivald viisiks kuidas probleeme lahendada ja oma tahtmist saada. Lapseas kogetud vägivald transformeerub tulevikus agressiivsuseks mitte ainult oma elukaaslase, vaid ka enda laste suhtes. (Bandura 1977: 102)

Sotsiobioloogiline teooria väidab, et inimeste käitumine, agressiivsus, meeste seksuaalne domineerimine, altruism on lihtsalt seletatav sooliste erinevustega. Sadu tuhandeid aastaid tagasi see käitumine on kirjutatud geneetilise koodina ja inimene ei saa seda muuta. Muutmiseks on vaja pikka ajaperioodi. Lihtsalt öeldes, indiviidil on

olemas sotsiaalsed harjumused ja tal on võimatu neid muuta. (Hess, Markson, Stein 2000: 18)

Konflikti teooria keskendub sellele, et indiviidide vahel on avalik vaenlikkus, puudub harmoonia, stabiilsus ja kokkulepe. Teooria järgi vägivald on lihtsalt konflikti lahendamise viis. Raskusastmete, eesmärgi ja sageduse järgi saab eristada ekspressiivset ja instrumentaalset vägivalda. Lahendamata probleemid, ärevus ja frustratsioon põhjustavad ekspressiivset vägivalda. (Hess, Markson, Stein 2000: 14)

Elustiili teooria räägib sellest, et elustiili tõttu inimene saab langeda kuriteo ohvriks. Elustiili mõjutavad erinevad tegurid – positsioon ühiskonnas, demograafia, rolli ootused, sõltuvus. Narkootiliste ainete ja alkoholi tarbimine, suhtlemine hälbiva käitumisega inimestega, elamine kõrge kuritegevusega piirkonnas ja viibimine öösel avalikus kohas, kõik see põhjustab riskantset elustiili. (Allaste, Võõbus 2008: 5)

Perevägivallateooria järgi vägivalla osapooli ei saa eristada soo järgi. Vägivallatseja rollis saavad olla nii naised kui mehed ja nad mõjutavad vastastikku üksteist. Mõjuteguriks võib olla nii pereelu stress, kui alkoholi tarbimine. (Allaste, Võõbus 2008: 9)

Selleks, et aru saada perevägivalla põhjustest ja analüüsida neid on mainitud teooriad. Iga perevägivalla juhtum on eripärane ja perevägivalla põhjused on erinevad. Kui isik nägi perevägivalda lapsepõlves pealt, siis ta võib seda kasutada ka oma peres. Vägivalda võivad kodus kasutada nii mehed kui ka naised, nii lapsed kui ka täiskasvanud. Iga perevägivalla juhtum toob mõju arengule ja peremudeli kujundamisele.

1.3. Perevägivalda soodustavad riskitegurid

Perevägivalla riskitegurid tihti sarnanevad nii paarisuhtevägivalla kui ka laste väärkohtlemise puhul. Perevägivalla ohvriks võivad langeda kõik inimesed vaatamata ühiskonnakihist, vanusest ja soost. (Bancroft 2013: 17)

Üheks riskiteguriks on **vanematepoolne vägivald**. Lapsele on kõige olulisemaks eeskujuks tema vanemad. Kui laps näeb vanemate poolset vägivalda ja agressiivset käitumist ta õpib seda kui käitumisreeglit. Lapsed kelle suhtes kasutatakse perevägivalda on ärritud, agressiivsed ja ise stressis. (Denham, Salisch, Olthof, Kochanoff, Caverly 2002: 14)

Emotsionaalse läheduse puudumine – perekondliku, sõbraliku, sooja õhkkonna puudumisel tekib kõrgendatud oht, et laps võib hakata käituma vägivaldselt. (Denham, Salisch, Olthof, Kochanoff, Caverly 2002: 14)

Vanemate alkoholi kuritarvitamine – laste käitumisprobleemide tekkimise üheks riskiteguriks on vanemate alkoholi tarvitamine. Alkohoolikust vanematel on raske luua sooja õhkkonda kodus, kus saaksid üles kasvada positiivse enesehinnanguga ja turvatunnet omavad lapsed. (Denham, Salisch, Olthof, Kochanoff, Caverly 2002: 14)

Töötus, vaesus, kehvad elamistingimused – laste normaalseks kehaliseks arenguks on vaja piisavalt mängu- ja tegevusruumi. Kui mängimiseks kohta ei ole, jääb lapse areng kängu. Samuti ei saa nad sõbralikus ning mängulises õhkkonnas uurida turvaliselt end ümbritsevat, nii võib tekkida oht, et lapsed ei õpi tunnetama ega tajuma oma keha ja meeli. Neil on raske leida sõpru ja nad kannatavad alaväärsuskompleksi all. Selline pingeseisund võib aga kutsuda esile agressiivsust. (Denham, Salisch, Olthof, Kochanoff, Caverly 2002: 14)

Ebapiisav vanemlik järelevalve ja suunamine - vanemate ükskõikne suhtumine lastesse võib ärgitada neis agressiivset käitumist kuna lapsed kogevad, et agressiivsele käitumisele pööravad vanemad tähelepanu ja vanemliku kontrolli puudumine viib selleni, et vanemad ei suuda korrigeerida laste väärkäitumist. (Denham, Salisch, Olthof, Kochanoff, Caverly 2002: 14)

Vanemate omavahelised probleemid – kui vanemate suhted on äärmiselt pingelised, isegi agressiivsed, võivad lapsedki hakata käituma agressiivselt ja vägivaldselt. (Denham, Salisch, Olthof, Kochanoff, Caverly 2002: 14)

Alkohol ja narkootikumide tarvitamine perevägivalla juhtumites põhjustab vägivallatsejal piiride kustumist. Vägivallatsejal on kergem öelda, et ta ei mäleta mida tegi, aga samal ajal joobes olles on vägivallatseja valinud vägivalla koha kus puuduvad tunnistajad, või löögi piirkonna, kus puudub tervisekahjustus. Lapsepõlvest saadud vägivallakogemus kipub korduma omaenda peres. Täitmatu rolliootuse tõttu tunneb mees ennast vähe mehelikuna ja seda alandust ta üritab kompenseerida vägivallaga. Tajudefitsiidi ja suhtlemisraskustega seoses on vägivallatsejal kergem seletada oma positsiooni kätega. Madalat enesehinnangut on kergem kompenseerida vägivallaga. (Tartu naiste varjupaik 2014, Bancroft 2006: 386)

Iga perevägivalla juhtum on inimõigusterikkumine. See on tõsine oht laste, naiste ja sündimata laste tervisele. Perevägivald toob kaasa destruktiivse mõju emotsionaalsele ja füüsilisele heaolule nii pikemas kui lühemas perspektiivis. (Perttu 2007: 7)

Toodud riskiteguritest selgub, et lapse väärkohtlemine on sedavõrd sensitiivne teema, et ei tohiks jätta ükskõikseks ühtki täiskasvanut, kes sellega kokku puutunud. Sellele vaatamata kohtlevad täiskasvanud lapsi sageli vääralt, mõnikord endale oma tegu teadvustamata. Modernses ühiskonnas on aktsepteeritav tõdemus, et lapsed on oma füüsilise ja emotsionaalse ebaküpsuse tõttu suuresti sõltuvad nii oma vanematest kui teistest täiskasvanutest ning seepärast vajavad erilist tähelepanu ja kaitset (Linde 2001: 53).

1.4. Perevägivalla liigid

Tihti inimesed mõtlevad, et kui mees sõnaliselt alandab või tõukab oma naist ei ole tegemist vägivallaga. Nad arvavad, et vägivald on see kui inimene läheb teisele kirvega kallale. Alustatakse sõnalisest alandamisest, lõpptulemuseks võib olla kallaletung kirvega. Perevägivalla kirjeldamiseks kasutatakse erinevaid viise. Kõige levinumad viisid on:

- füüsiline vägivald,
- vaimne vägivald ja
- seksuaalne vägivald. (Bancroft 2013: 19)

Füüsiline vägivald on vägivald mille tõttu ohvrid saavad kas kergemaid (muhud, sinikad) või raskemaid kehavigastusi (sisemine verejooks, peapõrutus) invaliidsust (nägemisvõime kaotamine) või surma. Füüsilise vägivallaga vägivallatseja kasutab ka vaimset vägivalda. Füüsiline vägivald on tahtlik jõu kasutamine. Ohvril on enamasti olemas nähtavad tervisekahjustused ja sellega füüsiline vägivald on kergemini tuvastatav vägivalla liik. (Kase 2004: 8)

Füüsiline vägivald võib ulatuda kinnihoidmisest ja rusikahoopidest kuni kägistamiseni ja mitmesuguste relvade kasutamisest kuni tapmiseni. Ohvrile põhjustatakse kergemaid (sinised laigud, muhud jne) või raskemaid kehavigastusi (peapõrutus, torkehaavad, sisemised verejooksud jne) invaliidsust (kuulmist-, nägemis- või liikumisvõime

kaotamine jne) või surma. Last ootava naise vägivaldne kohtlemine võib viia raseduse katkemiseni. Füüsilise vägivallaga kaasneb ka alati vaimne vägivald. (Baron, Richardson 1997: 329)

Vaimne vägivald omab palju alaliike ja vorme, verbaalne, majanduslik, sotsiaalne ja psühholoogiline vägivald. Ohvri peal rakendatakse erinevaid tehnikaid nagu sõnaline sõimamine, majanduslikud piirangud, lõpetades sotsiaalse isolatsiooniga. Vägivallatseja kontrolli all on ohvri mõtlemis-, teo- ja mõistmisvõime. Ohvri eneseusu ja enesetunde hävitamiseks vägivallatseja manipuleerib ja kontrollib iga ohvri sammu. Vaimne vägivald on raskesti tuvastatav kuna visuaalsed tervisekahjustused puuduvad, naabrid ja sõbrad räägivad, et see on eeskujulik pere. Ohvri abistamiseks on vaja psühholoogilist abi. Vaimse vägivalla alla kuuluvad ähvardamine, solvamine internetis, jälitamine, telefoni kontrollimine, kontaktide keelamine. (Kase 2004: 9)

Mehe vägivaldne käitumine võib olla alguses peaaegu märkamatu manipuleerimine ja naise elu ning tegemiste kontrollimine. Manipuleerimine ja kontrollimine tähendab teise inimese mõtete, tunnete ja käitumise suunamist ning juhtimist. Vaimse vägivalla abil halvatakse ohvri mõtlemis-, mõistmis- ja teovõime. Eesmärgiks on ohvri enesetunde, eneseusu, vastupanuvõime purustamine ja isiksuse hävitamine. Vaimne vägivald on tihti varjatud ja paljusid vägivalla vorme on väga raske kindlaks teha (Kase 2004: 9).

Siia alla kuuluvad näiteks: telefonikõnede, kirjade vms kontrollimine, kontaktide keelamine teatud inimestega jne (Kriminaalpoliitika ametlik lehekülj 2015).

Seksuaalne vägivald on ilma ohvri soovita vägistamine ja seksuaalne ärakasutamine. Seksuaalse vägivalla kaudu alandatakse teist osapoolt, asetatakse madalamale kohale sugude vahelises hierarhias ja kästakse täita partneri seksuaalset soovi. Selle vägivallaga alati kaasneb ka füüsiline ja vaimne vägivald. Võimatu on ohvrit vägistada või peksta ilma psühholoogilist traumat tekitama. (Khan 2000: 4)

Seksuaalne vägivald võib ulatuda seksuaalvahekorrale sundimisest ja vägistamisest (sh abielusisene vägistamine) kuni ohvrile soovimatu seksuaalse puudutamise ja tähelepanu osutamiseni. Vägivaldne seksuaalvahekord on võimuvahend, mida kasutatakse teise osapoolle alandamiseks. (Kase 2004: 10)

Vägivallatseja on isik, kes kasutab paarisuhtes sundiva kontrolli mudelit, millele lisandub üks või mitu hirmutava füüsilise vägivalla, seksuaalse vägivalla või

tõsiseltvõetavat füüsilise vägivallaga ähvardamise akti. See kontrolli ja hirmutamise mudel võib olla valdavalt psühholoogiline, majanduslik või seksuaalne või põhineda füüsilise vägivalla kasutamisel. (Bancroft 2007: 22)

1.5. Lapse väärkohtlemise märgid

Lapse väärkohtlemiseks nimetatakse igat mõju lapsele, mis puudutab tema psüühilist ja füüsilist heaolu, mille tõttu on ohus tema tervislik ja arengu seisund. Lapse väärkohtlemine on uus mõiste, sest sellest palju ei ole räägitud meie ühiskonnas. Mida sagedasem on naisele suunatud vägivald, seda suurem on oht, et ka tema lapsed langevad väärkohtlemise ohvriks. Juhtub ka nii, et ema ründamise käigus kogematta tekitatakse lastele tervise kahjustusi. (Bancroft, Silverman 2007: 79)

Lapsele suunatud vägivallal on erinevaid vorme:

- emotsionaalne,
- füüsiline,
- psühholoogiline ja
- seksuaalne.

Emotsionaalne pinge pidurdab lapse eneseväljendust ja selle tõttu on ohus tema emotsionaalne areng. Kui vanemad lapse rõõmu väljandusele reageerivad ükskõiksusega tekitab see lapses segadust ja tal kiiresti kaob entusiasmi ja uhkusetunne. Sagedased konfliktid peres (psüühiline vägivald) peatavad lapse intellektuaalset arengut, ohus on tema tunnetusprotsessid. Selle tulemusel on lapsel alandatud eneseväärikus ja madal enesehinnang. (Juul 2012: 79) Ta tunneb end tõrjutuna ja muutub haavatavaks.

Füüsilise vägivalla käigus lapsele tekitatakse kehavigastus või ei väldita selle tekkimise võimalust. Sellele, et laps on füüsilise vägivalla ohver viitavad: hirmureaktsioon, kõrgeenenud agressiivsus või passiivsus, ennastkahjustatav käitumine, kodunt ärajooksmine. (Tartu laste tugikeskus 1997: 92)

Seksuaalse väärkohtlemise ohvriks on tavaliselt alla 12-aastased lapsed. Seksuaalses ärakasutamises lapsega mängitakse seksuaalse sisuga mängu, tehakse pornograafilisi pilte ja videot, seksuaalsetel teemadel rääkimine. Seksuaalse ärakasutamise fakti selgitamine toimub spetsialisti diagnostiliste meetodite kaudu. Seksuaalse vägivalla pärast võime leida muutusi lapse käitumises ja füüsilisi märke. Seksuaalseks vägivallaks

nimetatakse suguühendusi ja vägivallatseja suguiha rahuldamist. (Tartu laste tugikeskus 1997: 92)

Lapse hooletussejätmine on lapse esmaste vajaduste rahuldamata jäämine vanemate poolt. Lapse füüsiliseks hooletusjätmiseks nimetatakse ebarahuldavat hoolitsemist lapse esmaste vajaduste eest. Lapse arengu või vaimse tervise probleemidele reageerimata jätmine, ükskõiksus lapse emotsionaalsete vajaduste rahuldamise suhtes on emotsionaalne ja vaimne hooletussejätmine. Lapse ohutuse tagamata jätmine ja ebaadekvaatne järelevalvet kodus nimetatakse järelvalvetuseks. Hooletussejätetud last võib ära tunda välimuse, psühhofüüsilise seisundi ja elukeskkonna järgi. Hooletussejätetud lapsed on tihti ebatavaliselt väsinud, ei soovi suhelda, lähivad meeleldi võõraga kaasa, kõne ja liigutuste areng on pidurdunud, laps on pesemata ja tal on püsiv näljatunne. (Tartu laste tugikeskus 1997: 104)

Ülikaitstus lapse suhtes, kus vanem liialdab kontrolli hoidmisega lapse tegevuse üle. Laps ei oska iseseisvalt tegutseda ja tema sotsiaalne areng on ohus. Sellisel juhul laps kasvab otsustusvõimetuks ja sõltuvaks. (Tartu laste tugikeskus 1997: 105)

2. LAPSED PEREVÄGIVALLA OHVRID

Veel paarkümmend aastat tagasi lapse füüsiline karistamine oli aktsepteeritud kasvatusviis. Praegu seadusega füüsiline karistamine on keelatud. Kõige suuremad ohvrid perevägivallas on lapsed, kui nad ei ole otsesed ohvrid, siis nad näevad vägivalda pealt. Tähts on, et lapsed ei võtaks omaks vägivaldset käitumist, et neist kasvaksid normaalsed ja terved inimesed. (Soonets 1997: 54)

Lapse väärkohtlemine on sensitiivne teema, mis ei tohiks jätta ükskõikseks ühtki täiskasvanut, kes sellega kokku puutunud. Sellele vaatamata kohtlevad täiskasvanud lapsi sageli vääralt, mõnikord endale oma tegu teadvustamata. Ühiskonnas on aktsepteeritav tõdemus, et lapsed on oma füüsilise ja emotsionaalse ebaküpsuse tõttu suuresti sõltuvad nii oma vanematest kui teistest täiskasvanutest ning seepärast vajavad erilist tähelepanu ja kaitset (Linde 2001: 53).

Juhtumeid kus laps on tunnistaja rollis oli 2014 aastal 1052 ehk 30%. Sellest võib järeldada, et alaealisi kaudseid kannatanuid on rohkem. Võrreldes sama statistikaga 2013 aastal, alaealiste suhtes toime pandud lähisuhtevägivalla juhtumid kasvasid 16% (61 juhtumi) võrra. Lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimise juhendis räägitakse, et lastega seotud perevägivalla juhtumi puhul seatakse esikohale lapse õigused, huvid ja kaitse, sest vägivaldses peres kasvav laps on alati vägivalla all kannatajad. Alaealiste suhtes toime pandud lähisuhtevägivalla juhtumid kasvasid 16% (61 juhtumi) võrra. Nagu kõigi lähisuhtevägivalla juhtumite puhul on kõige suurema osakaaluga kehalised väärkohtlemised. Nendest 92% pandi toime eluruumides ja ülejäänud avalikus kohas (tänav, väljak, bussipeatus jmt). Kannatanud alaealised jagunevad sooliselt võrdselt 49,8% ja 50,2% (Tabel 1). Poisse vanuses 7-10 aastat on väärkoheldud rohkem kui teistes vanusegruppides poisse. Tüdrukutest ohvreid on aga rohkem vanuses 11-17 aastat. (Ahven, Surva 2014: 19)

Tabel 1 Alaealised kannatanud 2014 a. vanusegruppide lõikes (Ahven, Surva 2014: 19)

	0-3	4-6	7-10	11-14	15-17	KOKKU
Poisid	25	37	83	47	28	220
Tüdrukud	14	27	46	79	52	218

Perevägivald on järjest süvenev probleem ning paraku paljud juhtumid ei leiagi statistikas kajastust – tegelikult isegi enamus juhtumitest. Nagu juba teda ei ole

perevägivald all kannatajateks vaid ainult naised ega mehed. Palju suuremaks mureks on lapsed: lapsed, kes näevad vägivalda pealt või on ise vägivallaohvrid.

2.1. Perevägivald mõju lastele

Lapsed kes on perevägivald tunnistajad on oma kaaslaste suhtes agressiivsemad kui ülejäänud lapsed, samuti nendel esineb käitumuslikke probleeme. Perevägivalda pealtnäinud lapsed veedavad vähem aega eakaaslastega ja sõpradega. Elu jooksul on nendel raskem luua tugevaid sõprussuhteid. Samuti lastel on nõrgad vaimsed näitajad, esineb sagedamini käitumuslikke probleeme, õpiraskusi, endassetõmbumist, ärevust, hüperaktiivsust. Tihti perevägivalda pealtnäinud lapsed kasutavad füüsilist jõudu kuna teavad, et nad peavad oskama kaitsta oma väärkoheldut lapsevanemat. Kui ema on jäänud kaitseta, siis lapsel on pikaajaline süütunne, et vägivada peres põhjustas just tema käitumine. Perevägivald võib destruktureerida laste magamis- ja söömisharjumusi. Vägivalla liikide, korduvuse ja intensiivsusega on seotud laste kohanemisprobleemid ja sotsiaalne käitumine. (Bancroft, Silverman 2007: 9)

Bancroft, Silverman arvavad, et lapsed kes näevad pealt vägivald on toimuvast vägivallast rohkem teadlikud, kui arvavad nende vanemad. Halvad elutingimused, pealtnägemine kuidas vanemad kuritarvitavad sõltuvusained, vaimse, füüsilise ja seksuaalse vägivalla pealtnägemine, kõik see mõjutab laste elu ja tulevikku. (Bancroft, Silverman 2007: 71)

Karjumine kodus, kas lapse peale või vanemate omavaheliste probleemide lahendamise jääd igaveseks lapsele mällu. Ema märkuste ja etteheidete iseloom, vihane ja ärritatud hääletoon, mis kõneleb rahulolematusest, samuti püsiv karmus ja armastuse puudumine, mida selle ohver on alati – ja täiesti õigustatult – tõlgendanud hülgamise eri vormidena. Hirm iga väiksemagi eksimusega kaasas käiva karjumise ja näägutamise ees, paneb lapse liialdatult kartma ka kergeid eksimusi ning seda isegi pärast täiskasvanuks saamist. (Paloheimo 2002: 81)

Laps õpib kohanemismehhanisme juba imikueas. Vaatamata sellele, mis vormina toimub väärkohtlemine mõjutab see lapse arengu emotsionaalset, füüsilist, intellektuaalset ja sotsiaalset aspekti. (Tartu laste tugikeskus 1997: 124)

Kiindumusvõime areneb ema ja lapse suhetes. See on nurgakivi isiksuse arengule. Lapsed keda on väärsti koheldud tunnevad hirmu oma lähedaste ees. Laps püüab vältida

silmsidet. Sellistel lastel on suur usaldamatus ja nendega on väga raske kontakti luua.

Väärkoheldud lastel on raskused oma tundeeluga toime tulla. Vanemad hoolitsevad oma lapse eest kui ta on haige ja selle kaudu ta ise õpib oma tundeid näitama. Vägivalla tõttu omandab laps ainult negatiivseid oskuseid kuidas oma tundeid võib väljendada ja see mõjub tema emotsionaalsele arengule. (Tartu laste tugikeskus 1997: 124)

Madal enesehinnang ja negatiivne minapilt on lapse perevägivalla kogemuse sagedasemaks tulemuseks. Sellised lapsed alati mõtlevad, et teised on paremad kui nemad. (Juul 2013: 13)

Väärkoheldud lastel on puudulikud suhtlemisoskused ja vähe sõpru. Nad tihti kasutavad oma kõnes ebatsensuurseid väljendeid ja agressiivsust, kuna ei oska seletada oma tundeid. (Juul 2013: 13)

Vägivald õpetab lastele, et:

- 1) need, kes armastavad, ka peksavad;
- 2) teiste pereliikmete löömine on moraalselt aktsepteeritav;
- 3) vägivald on lubatud, kui muud lahendused ei toimi;
- 4) lähisuhtes tuleb olla pidevalt valvel, oodata ohuolukorra vallandumist.

Lastele, kes on pealt näinud, kuidas üks vanematest lööb teist, on juhtunud tõsine hingeline trauma, olenemata sellest, kas füüsiline oht ähvardab ka neid endid, kas nad kuulevad toimuvat teistest ruumist või näevad löökide tagajärgi (Tartu naiste varjupaik 2007).

Lapse väärkohtlemine on komplektne nähtus, mis hõlmab mitmeid, sageli omavahel läbipõiminud väärkohtlemise vorme. Lapse väärkohtlemine on mistahes käitumine lapse suhtes, mis alandab tema füüsilist ja psüühilist heaolu, seades ohtu tema eakohase arengu ja tervisliku seisundi. (Lau 2005: 533)

2.2. Abi saamine perevägivalla puhul

Tänapäeval on perevägivalaga seonduv nimetatud riigiprioriteediks. Abi saamise võimalustest võib lugeda ajalehtedest, internist, kuulda meediast. Seaduse järgi paari- või peresuhetes toimuv vägivald on kuritegu. Perevägivald on ühiskonna probleem. Abi võrgustik – politsei, sotsiaaltöötajad ja muud institutsioonid teevad koostööd, et vajadusel abistada või ennetada perevägivalla juhtumeid. (Heido 2007)

2.3. Politseiametnike roll perevägivalla juhtumite lahendamisel

Eesti Sotsiaalministeeriumi ja Politsei- ja Piirivalveameti juhtimisel on alustatud mitmeid perevägivalla vastaseid projekte, millest üks "Ava silmad" raames osalesid erinevad kuulsused ja abistruktuuride töötajad. Kus projektis osalejad patroon, vabatahtlikud ja ametnikud selgitasid, kuidas tegutseda perevägivalla juhtumi puhul. (Kriminaalpoliitika ametlik lehekülj 2015)

Teavituskampaania tulemusel, kui oht on käegakatsutav inimesed kutsuvad kohale politsei. Selleks, et võrdselt võidelda perevägivalla vastu. Politsei- ja Piirivalveameti poolt on loodud „Lähisuhtevägivalla reageerimise juhend“ ja ohvriabile info edastamise kord. Sellest dokumendist lähtub politseiametnik perevägivalla juhtumite lahendamisel. Perevägivalla all kannatanul on õigus nõuda vägivallatseja suhtes viibimis- ja lähenemiskeeldu. (Politsei- ja Piirivalveamet 2015)

Politseiametnikud sündmuskohal lõpetavad vägivalla. Vaatavad üle sündmuskoha ja küsitlevad osapooli. Kui sündmuskohal on kuriteo tunnuste olemasolu, alustavad menetlust vaatamata ohvri soovile. Vajadusel eemaldavad vägivallatseja ja täidavad infolehe. Iga ohver saab infot edasise abi osas. Alates perevägivalla valdkonna arengus 2004-2006, Politsei- ja Piirivalveameti poolt on sõlmitud koostöökokkulepe Sotsiaalkindlustusametiga. (Paju 2007)

Politseil on oluline roll perevägivalla juhtumite lahendamisel ja vägivalla ohvrite kaitsmisel, kuna:

- politsei on sageli ainus võimalus abisaamiseks;
- politsei on avatud 24 tundi ööpäevas ja 7 päeva nädalas;
- politseil on olemas hädaabi telefon;
- politsei saab abi pakkuda geograafiliselt väga laias piirkonnas;
- politsei jõuab kiiresti sündmuskohale;
- politseil on seaduslikud võimalused vägivallatseja korrale kutsuda;
- politseil on võimalus pakkuda ohvrile turvalisust ja teavitada abisaamise võimalustest. (Paju 2007)

Politsei tegevused:

- lõpetab vägivalla;
- küsitleb osapooli;
- vaatab üle sündmuskoha;
- kuriteo tunnuste olemasolul alustab menetlust (olenemata ohvri soovist);

- vajadusel eemaldab vägivalatseja;
- täidab perevägivalla infolehe;
- jagab ohvrile infot edasise abi osas. (Paju 2007)

Politsei suhtumine perevägivalla teemasse on mõne aastaga tublisti muutunud. Igat perevägivalla väljakutset olgu see esmakordselt või korduvalt, tuleb võtta täie tõsidusega, sest iga juhtum on ainukordne ning selle taga on konkreetsed inimesed – naised, mehed, lapsed –, nende elu, tervis ja tulevik.

2.4. Sotsiaaltöötajate ja teiste praktikute roll perevägivalla juhtumite lahendamisel

Sotsiaaltöötaja on kõrgharitud spetsialist, kelle töö on suunatud perede ja üksikisikute toimetuleku toetamisele. Charles Zastrow (2009) nimetab sotsiaaltöötajaid muutuste agentideks. Perevägivalla puhul töötab sotsiaaltöötaja iga osapooltega. Kuna perevägivalla pärast ohvril kahaneb enesehinnang ja eneseusk, toetab ja abistab selles teda sotsiaaltöötaja. (Korp, Rääk 2004)

Linna- ja vallavalitsuses töötavad sotsiaalametnikud töötavad välja üldise sotsiaalpoliitika. Sotsiaalameti sotsiaaltöötajad oskavad abivajajat mõista ning öelda, kust ja mis tingimustel on võimalik saada eluasemetoetust, lastetoetust, toimetulekutoetust, kust leida abi alkoholismi-probleemide korral ja kuhu pöörduda, kui ollakse sattunud narkootikumide küüsi. Nad teavad, kus on turvakodud ja varjupaigad, kus on supiköök ja kust saab odavalt osta kasutatud riideid. Seega on sotsiaaltöötaja justkui infoatlas, mis teab kõigest kõike. Sotsiaaltöötajad külastavad kodusid, kus lastel on probleeme koolikohustuste täitmisega, käivad noortevanglates ja eriinternaatkoolides. Töötute probleemidega tegelevad sotsiaaltöötajad aitavad korraldada täiendõpet ja leida töökohti. (Kriminaalpoliitika ametlik lehekülg 2015)

Otsese nõustamise kaudu aitab sotsiaaltöötaja kliendil mõista oma olukorda, jõuda otsusele ja leida vajalikke ressursse. Ta teavitab klienti tema õigustest ja ühiskonna võimalustest ning vahendab või korraldab sotsiaaltoetusi, -teenuseid ja abi. Sotsiaaltöötaja on ühistöö tegija, kes kasutab ja koordineerib või vajadusel loob spetsialistide võrgustikku ning aktiveerib kliendi lähivõrgustiku. Sotsiaaltöötajate töömahukamad ülesanded on: hoolduseta lapsed ja koolikohustus, probleempered,

töötus, vaegurid, vanurid, nõustamine ja suhtlemine, toetuste vormistamine (esikohal), projektid, register, juhtimine ja korraldamine, sotsiaalteenused, infovahetus, toimetulekuprobleemid, lastekaitse ja asotsiaalid. Sotsiaaltöötaja töö on suunatud kindlale piirkonnale ja/või teatud kliendirühmale. Erioskuste- ja -teadmiste omandamisel võib sotsiaaltöötaja spetsialiseeruda laste hoolekande, eakate hoolekande, puudega inimeste hoolekande ning kodutute ja/või töötute hoolekande valdkonda. (Kriminaalpoliitika ametlik lehekülg 2015)

Lastekaitsetöötaja peamiseks ülesanneteks on laste ja pere nõustamine, probleemide lahendamine ja lapse õiguste ja heaolu tagamine. Lastekaitsetöös olulisemad printsiibid on lapsekesksus ja perekesksus. Lapsekesksus tähendab lapse vajaduste ja arvamusega arvestamist ja perekesksus pere kui lapse loomuliku kasvukeskkonna väärtustamist ja toetamist. Lastesse ja peredesse suhtutakse kui partnereisse. Otsuste tegemisel lastekaitsetöötaja lähtub ennekõike lapse huvidesse (Korp, Rääk 2004).

Ohvriabi on tasuta avalik sotsiaalteenus. Nende eesmärk on parandada või säilitada toimetulekuvõimet. Ohvriabitöötaja pakub emotsionaalset tuge. Igal inimesel, kellele on tekitatud kahju või põhjustatud kannatusi, on võimalik saada nõustamist vaatamata sellele, kas kahju tekitaja on tulnud avalikuks ja kas tema vastu on algatatud kriminaalmenetlus (Sotsiaalkindlustusamet 2015).

Eestis on praegu 13 Naiste varjupaika, mis suunatud vägivalda kogenud naiste ja laste abistamisele. Varjupaigad pakuvad turvalist pelgupaika, elupaika, psühholoogilist nõustamist ja kriisiabi. Nad aitavad lahendada juriidilisi küsimusi ja alustada uut elu. (Kriminaalpoliitika 2015)

Kooli tugipersonal võib abistada last, kes on näinud pealt perevägivalda või selle all kannatanud. Nad on tihti esimesed spetsialistid kes kokku puutuvad lastega kes on ohus. Kooli tugipersonaliks on sotsiaalpedagoog ja koolipsühholoog. (Kriminaalpoliitika 2015)

2.5. Probleemi püstitus ja varasemad uuringud

Lõputöö teema valik on tingitud perevägivalda olemusest endast ehk perevägivald, kui varjatud vägivald, millest avalikult ühiskonnas vähe räägitakse ning mille olemasolu ja

esinemist ei tunnistata. Praegu Eestis on tehtud palju perevägivalla teemalisi uurimusi kus toodud ka ohvrite seisukohad (Kass 2014), perevägivalla ulatust on uuritud (Linno, Soo, Strömpl 2011) ja perevägivalla seisundit Eestis (Kruut 2014). V.Kass oma töös „Perevägivalla ohvrite kogemused abi otsimisel Eestis“ (2014) intervjuudeega selgitas välja, et abi otsimise ajal takistavad peresisesed ja perevälised tegurid. Ohvrid tihti ei tea kuhu pöörduda abi saamiseks. V.Kassi töös selgus, et võitlemine perevägivallaga on perevägivalla ohvri jaoks vaevaline ja pikk protsess. Uurimuse käigus selgus, et ohvrid võivad saada järgmist abi:

- nõu,
- majanduslikku abi,
- psühholoogilist abi ja
- turvalisust.

Kõige kergemini kättesaadav on psühholoogiline abi ja raskesti kättesaadav on majanduslik abi.

UurimisaruanDES „Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes“ 2011 Linno, Soo ja Strömpl kvantitatiivse uuringu käigus selgitasid välja, et perevägivalla mõiste all peavad inimesed füüsilist vägivalda ja seejärel vaimset vägivalda. Vähesed vastajad peavad vägivallaks füüsilist karistamist. Enamus abipakkuvatest ametnikest arvas, et põhirõhk perevägivalla töös on seotud juhtumitega kus on vägivallatsejaks mees. Kui naine kasutab vägivalda peres siis see on psüühiline vägivald (sõimamine ja alandamine). Mehed eelkõige kasutavad füüsilist vägivalda. Abi pakuvad spetsialistid rohkem puutuvad kokku mehe vägivaldsusega, kuna see põhjustab tõsisemaid tagajärgi kui naiste vägivald. Vägivaldset peret iseloomustavate teguritena tõid vastajad välja sõltuvusprobleemid, autoritarism ja kriminaalse käitumise. Laste vastu suunatud vägivalla puhul kõige rohkem sekkuvad lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad. Juhtumitel kus peres kasutatakse psüühilist vägivalda spetsialistid nimetasid täiskasvanute vahelisi tülisid, mida peetakse pere siseasjaks. Peamise kannatajana nähti teismelist last. Tegevustena pakuti nõustamist pereliikmete ja kodukülastuse tegemist. Fookuses oli lapse heaolu tagamine, kas saatmine sotsiaalpedagoogi juurde või huvialaringi.

Kati Kruut oma magistritöös „Perevägivald Eesti vabariigis“ 2014 kirjutab, et perevägivald on varjatud probleem meie ühiskonnas. Perevägivalla probleemi on vaja lahendada riigi tasandil, kuna üks perevägivalla juhtum võib mõjutada paljusid aspekte, näiteks perevägivalla ohver vägivallatseja poolt tekitatud tervisekahjustuse tõttu jääb haiguslehele ja see toob majanduslikud kulud ka tööandjale. Perevägivald võib tekitada

ka raskeid tagajärgi nagu luumurrud, sisemised vigastused.

Varasematest uuringutest selgub, et abipakkuvate spetsialistide ja emade arvates psüühiline vägivald ei avalda suurt mõju lapsele. Nii nagu uuringus „Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes“ enamus spetsialistidest arvas, et vägivallatsev isa on vaja eraldada perest ainult siis, kui ta kasutab füüsilist vägivalda, aga kui ta kasutab psüühilist vägivalda siis piisab nõustamisest ja kodukülastusest. Uuringud näitavad, et 21% kõigist kannatanutest ehk 438 ohvrit olid alaealised, nendest 107 ehk 24% suhtes tarvitati vägivalda korduvalt (Põldar, Aru 2015: 19), juba esimesest perevägivalla juhtumist alustavad koostööd abi pakkuvad spetsialistid. Kui perevägivalla juhtumid korduvad tähendab, et pakutud lahendused ei tööta ja laps elab stressis edasi. Samuti uuringus mainitakse, et psüühilist vägivalda peeti pere siseasjaks vaatamata sellele, et iga vägivalla liik jätab kustumatu jälje lapsele.

3. PEREVÄGIVALLA ARUSAAM EMADE JA AMETNIKE ARVATES

Arvatakse, et perevägivald algab siis, kui sõnad otsa saavad. Kuid asi pole selles, et mehel saavad sõnad otsa, vaid selles, et mees ei taha enam ühtegi sõna lausuda ega kuulda. Tegelikult ei ole perevägivalla all kannatajateks ainult naised (ega mehed). Palju suuremaks mureks on lapsed, kes näevad vägivalda pealt või on ise vägivalla ohvrid. Kui mängus on lapsed, siis kohe kindlasti tuleks võtta midagi ette, et päästa nii ennast kui lapsi füüsilise ja emotsionaalse terrori käest. Oluline on, et lapsed vägivaldset kohtlemist omaks ei võtaks, et neist kasvaksid terved inimesed ning et nad vanemate vigu oma lastega ja teiste inimestega ei kordaks. Lapsed õpivad vägivaldset käitumist väga erineval viisil. Nad võivad kogeda vägivalda koolis, tänaval ja kodus. Nad võivad näha vägivalda filmides, raamatutes, televisioonis või sõprade elus (Tartu naiste varjupaik).

3.1. Uurimistöö eesmärk ja ülesanded

Lõputöö eesmärgiks on uurida perevägivalla mõju lastele abi pakkuvate ametnike ja emade arvamusel.

Autor uuringus otsib vastust neljale uurimisküsimusele:

1. Kus ja millist abi saavad lapsed perevägivalla juhtumite puhul?
2. Millised on perevägivalla tagajärjed lapsele
3. Kuidas perevägivald mõjutab lapse elu emade ja abistavate ametnike arvetes?
4. Kuidas saavad perevägivallaga tegelevad ametnikud kaitsta last perevägivalla eest?

3.2. Uurimistöö meetod

Uuringu teema on isiklik ja piinlik siis kvalitatiivse uuringu käigus on võimalik luua kontakt ja koguda andmed loomulikus, tegelikus olukorras. (Hirsjärvi jn 2010: 155)

Laherandi arvates (2008: 21) kvalitatiivses uuringus on võimalik saada terviklikku empiirilist andmestikku, mis hõlmaks detaile ja kvalitatiivseid iseloomustavaid seiku. Intervjuuga on võimalik saavutada kõik püstitatud eesmärgid ja järeldused.

Autor on oma töös huvitatud sündmuste detailidest ja soovib saada andmeid teatud sündmustega seotud põhjuse-tagajärje suhetest (Laherand 2008: 23).

Autori poolt esitatatud uurimisküsimused suunavad respondente rääkima oma kogemustest. Kvalitatiivse uurimisviisi abil on kergemini võimalik aru saada kuidas mõjutab perevägivald lapse elu ja mõista milliste tagajärgedeni viib perevägivalla kasutamine peres. Sellest tulenevalt autor otsustas läbi viia probleemikeskse intervjuu, sest antud meetod võimaldab koguda nii objektiivseid andmeid inimese käitumise kohta kui ka subjektiivset tajuviisi. Probleemikeskset intervjuud on tuvastanud Witzel (2000). Intervjuu skeem ja küsimustik on keskendunud probleemile, orienteeritud uurimisprotsessile ja orienteeritud eesmärgile. (Laherand 2008: 196).

Intervjuus on võimalik varieerida küsimuste järjekorra ja vastuste tõlgendamisel on rohkem võimalusi. Kuna uuringu teema on seotud isiklike kogemustega siis intervjuu käigus on lihtsam lugeda žeste ja kehakeelt ja vajadusel kasutada lisaküsimusi ning täpsustada vastuseid. (Hisjärvi jt 2010: 192)

Flicki (200: 163) hinnangul aitab Witzeli soovitatud lühiküsimustik intervjuuküsimuste arvu vähendada ja intervjuuks kavandatud aega paremini ära kasutada (Laherand 2008: 199).

Intervjuu eesmärk on nii objektiivsete andmete kogumine inimese käitumise kohta kui ka nende subjektiivsete tajuviiside väljaselgitamine, mille abil inimene käsitleb sotsiaalset reaalsust. Probleemikeskse intervjuu läbiviimisel keskenduti kolmele põhimõttele: probleemile, orienteerumine eesmärgile, orienteerumine uurimisprotsessile.

3.3. Valimi kirjeldus

Indiviidide kogumi hõlmasid inimesed, keda eraldas üldpopulatsioonist valimisse sattumise uurimuse eesmärk. Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada perevägivalla all kannatavate emade ja abipakkuvate ametnike arvamus perevägivalla mõjust laste arengule, siis sellest tulenes vajadus, võtta valimisse mingi hulk perevägivalla kogemusega emasid ja spetsialiste kes puutuvad kokku perevägivalla ohvritega Narva linnas. Valimisse sattumise kriteeriumiks oli perevägivalla ohvrid kes on pöördunud probleemiga Ohvriabisse Narva linnas ja keda on suunatud Ohvriabisse Politsei poolt. Samuti respondetiks valitud spetsialistid kes puutuvad kokku perevägivalla ohvritega. Vastajate seas on 20 ema, üks ohvriabi spetsialist, üks lastekaitsetöötaja ja üks sotsiaalpedagoog.

Intervjuu põhisihtrühma moodustasid perevägivalla ohvrid. Intervjueeriti kokku 20 naist. 18 neist langesid perevägivalla ohvriks ja olid kogenud psüühilist ja füüsilist

vägivalda. Kaks ema oli suunatud politsei poolt Ohvriabisse kuna nende lapsed olid isa poolse perevägivalla ohvrid.

Konfidentsiaalsuse põhimõtet silmas pidades on kõik isikuandmed muudetud. Intervjuu tsitaadid on välja toodud kursiiviga.

Respondendid on kodeeritud ja nummerdatud (emad E1-E20, lastekaitsetöötaja LT, ohvriabitöötaja OT, sotsiaalpedagoog SP.)

3.4. Tulemuste analüüsi meetod

Kõik probleemikesksed intervjuud transkribeeriti. Iga intervjuu protokollis tõlgendati lause-lauseri, et oleks lihtsam välja tuua tekstist võtmesõnu. Iga intervjuu alusel koostati juhtumikirjeldus mis aitas aru saada iga indiviidi tõlgendusi antud juhtumi puhul. Iga transkriptsiooni alusel koostati analüüs ja kõik analüüsid on läbi töötatud, et saada üldine pilt. (Laherand 2008:198)

3.5. Uuringu tulemuste analüüs ja arutelu

Rollide jaotus perevägivallas ja laste roll perevägivallas.

Intervjuu alguses huvitas uurijat kes peres on vägivallatseja. Vastustest selgus, et põhivägivallatseja peres on mees. Samal ajal intervjuueeritavad mainisid, et kui laps on süüdi siis ema ka mõnikord karistab teda füüsiliselt, aga isa siis kasutab psüühilist vägivalda, näiteks ähvardab. Seega enamikel juhtumitel perevägivalla ohver on naisterahvas ja lapsed on perevägivalla pealtnägijad või siis mõnel juhul ka ohvrid. Mõni neist pidas seda normaalseks juhtumiks:

//...Iga perekond tülitseb see on normaalne, kõik kasvavad niimoodi...// (E1)

Naised ei pööra tõsist tähelepanu perevägivallale, kuna see on aktsepteeritud ühiskonnas. Erinevad sotsiaalsed süsteemid mõjutavad vastastikuselt üksteist. Keskkonnad kus nad elavad aktsepteerivad perevägivalda nii kodus, sõpruskonnas ja kultuuris perevägivald on nende jaoks norm. Vägivald ja agressiivsus „pärandatakse” ühelt põlvkonnalt teisele. Vägivaldses peres kasvanud laps kordab tihti täiskasvanuna oma vanemate käitumismudeleid, võttes üle ühe vanema, kas vägivallatseja või kannatajast ohvri rolli.

Oma esimest perevägivalda mäletavad naised hästi:

//...mina olin veel rase, siis ta juba karjus, et see ei ole tema laps, aga see toimus joobespeaga...//(E3)

//„Kui ta kaotas töö ja tal oli rohkem vaba aega siis hakkas esitama mulle mingeid pretensioone ja paar korda lõi“//(E2)

//...kui kolisime ühiselamusse siis kohe algusid kaklused...//(E7)

//...tal oli kauaegne narkosõltuvus. Nõudis minu käest raha mina keeldusin...//(E4)

//Peale sünnipäeva, ta jõi ennast täis, peale seda juba viis aastat iga tema jooming lõppeb üha hullema lõõminguga“//(E5)

Selline ootamatu sündmus sööbib mällu ja jääb sinna pikaks ajaks, kuni sellega hakatakse tegelema. Vägivalda püüavad naised põhjendada ja enamalt jaolt leiavad sellele ka põhjuse, kas näiteks raseduse või sünnituse. Sellel perioodil tuleb vägivald naisele täieliku üllatusena. Vägivalla vallandab mehe armukadedus lapse vastu, kes on nüüdsest naise esmane prioriteet. Mehe jaoks võib lapsest kujuneda nõ kolmas ratas vankri all, kes tema seni idüllilise elu naise hoolitseva käe all oma ilmunisega ära rikub. Sõltuvused mõjutavad vägivallatseja käitumist. Perevägivald mõjutab ka alkoholi tarbimine. Naised jõuavad äratundmisele, et vägivallatseja tõenäoliselt ei kavatsegi end muuta. Ta otsib võimalusi tõsisemaks sekkumiseks, otsides õigusabi ja võimalusi mehest lahku kolimiseks. Kui need katsed ebaõnnestuvad, võib naine jätkata elu vägivaldses suhtes ja püüda toimuvast nii hästi kui võimalik üle olla. Kui naine saab vajalikku toetust, on lootust, et ta hakkab end nägema "toimetulijana" ja jätkab pikka abiotsimise protsessi, mis on vajalik selleks, et ta oleks võimeline alustama turvalist omaette elu. Kuna paarisuhtes toimuva vägivalla juurde kuuluvad nii võim ja kontroll kui ka intiimsus, on naistel tihti raske rääkida oma läbielatud vägivallast. Seepärast on tähtis, et naiste vastu suunatud vägivallast räägitakse ühiskonna tasandil ja et see tunnistatakse probleemiks, millesse ühiskond peab sekkuma. Ühiskonna arusaamad ja hoiakud on üks põhjus, miks naised harva teavitavad juhtunust politseid. Neilt oodatakse kannatlikkust ja ohvrimeelset käitumist. Avalikkus mõistab hukka naise, kes on tüli perest välja kandnud. Seetõttu otsib naine politseilt abi alles siis, kui vägivald on ületanud igasuguse taluvuse piiri. Palju suuremaks mureks on lapsed: lapsed, kes näevad vägivald pealt või on ise vägivallaohvrid (Jüriado 2005).

Emad ei pööra suurt tähelepanu lastele perevägivallaga seoses:

//..... minu vanemad ka tülitsevad, aga mina ei mäleta sellest midagi. Kui laps nägi üks kord kuidas elukaaslane lõi mind siis ta rahulikult istus edasi arvuti taga...//. (E9)

Teoreetiliselt on toodud välja, et lapsed kes on olnud perevägivalla tunnistajana, tõenäoselt hakkavad kasutama perevägivalda või on selle ohvrid oma tulevases peres, sest samasuguseid käitumismudeleid edastatakse ühest põlvkonnast teisele põlvkonnale edasi. Lapsed omandavad peremudeli tänu oma vanemate käitumisele. Nad näevad pealt kuidas nende vanemad lahendavad probleeme, et oma tahtmist saada ja hakkavad seda pidama normiks. Neil puuduvad elus teistsugused kogemused. Intervjuudes aga selgus, et emad ei pööra sellele tähelepanu, sest neil on endaga sellel hetkel palju tegemist või puudub võimalus ja aeg mõjudele mõelda.

Intervjuu käigus selgus, et kui isa kasutab füüsilist vägivalda ema suhtes siis lapsed püüavad kaitsta ema ja on ema poolel. Samal ajal kui toimub psüühiline perevägivald ja isa lubab oma naist kodust välja visata või ähvardab muul viisil, siis lapsed ei reageeri sellele ja jätkavad oma tegevusi.

//... Ma mäletan mees hakkas mind lööma vastu seina, siis poeg püüdis kaitsta mind ja hakkas peksma rusikatega isa ja karjus „Isa ära tee“ ...// (E8)

//... Kui meil mehega sõnaline konflikt siis laps ei reageeri vaid tegeleb oma asjadega...// (E12)

See, et laps hakkab kasutama vägivalda isa vastu näitab, et laps on endast väljas, ta ei oska teisiti reageerida toimuvale. Lapse jaoks vanematepoolne vägivalla kasutamine on oluliseks eeskujuks. Ta näeb, et peres puudub emotsionaalne lähedus. Teda ümbritsevas maailmas puudub soe õhkkond ja sõbralikus. Samal ajal emad rääkides sellest ei näe selles ohtu, pigem näevad lapses enda kaitsjat. Sõnaliste konfliktide puhul on nad pigem arvamusel, et last see kuidagi ei mõjuta, sest puudub lapsepoolne reageering nendele konfliktidele.

Erinevates peredes perevägivald toimus erineva sagedusega. Emad keda suunas politsei ohvriabisse rääkisid, et nendel abikaasaga omavahelised konfliktid „peaaegu“ puuduvad. Põhiselt nad nägid ainult konflikti on lapse ja isa vahel, tuues välja erinevaid põhjuseid:

//... isa lõi teda, kuna pojalt oli tunnistusel kaks veerandis...// (E17)

//...mina usaldasid teda ei jälginud kus ja kellega ta suhtleb, aga kui ta tuli hommikul juobes, siis isa näitas talle, kes on kodus peamees...// E6)

Ajalooliselt on vanema võimukasutust oma laste alistamiseks peetud mitte ainult lubavaks, vaid isegi vajalikuks. Sellist suhtumist väljendavad paljude maade vanasõnad

„mida armsam laps, seda valusam vits“. Veel hiljuti oli meil lapse füüsiline karistamine üldiselt aktsepteeritud kasvatusviis. Tänapäeval on füüsiline karistamine keelatud, selle kahjulikest tagajärgedest kirjutatakse palju. Ebapiisava vanemliku järelevalve ja suunamise tulemusena, laps võib sattuda halba seltskonda. Psüühilise ja füüsilise vägivallaga lapse suhtes hakkavad vanemad korrigeerima tema väärkäitumist, mõtlemata sellise käitumise hilisematele mõjudele. Intervjuudest selgus, et emad olid hämmingus politsei sellisest käitumisest ja ei näinud sellisel isa käitumisel erilist pahet.

Oma probleemidest perevägivalla all kannatavad naised vaikivad sageli, kuna nad ei ole kindlad, kelle poolele ühiskond asub. Tihti ei tunnista koduvägivalda üldse võrreldavaks näiteks tänavavägivallaga, mida sageli peetakse tõsisemaks ehk tõeliseks kuriteoks. Sageli naised süüdistavad vägivalla puhkemises iseennast. See tuleneb osalt rolliootustest, mille järgi nad tunnevad endal kohustust olla abielu hoidja. Seetõttu püüavad naised muuta enda käitumist ja olla vägivallatsejale meele järgi. Naised võivad üritada leida nõu ja abi mitteametlikest allikatest (perekond ja sõbrad). Kui neil ei õnnestu saada piisavalt toetust ja nõu, hakkavad nad kahtlema iseenda otsuste tegemise ja hinnangute andmise võimes. Olles enda probleemidega kimpus, unustavad nad lapsed üldse ära ja ei mõtle sellele kuidas laps saab hakkama kodus toimuvaga. Selgus, et enamuse emadest ei tea, kas laps jagab oma muret kellelegi või mitte, siiski mõni ema arvas, et suhtlusportaalides sõpradega räägivad nad sellest. Samal ajal mõned emad mainisid et,

//...ma ei näe perevägivallas suurt probleemi, kõik nii kasvavad...// (E4)

//....ta on veel nii väike, et ei saa aru mis täpselt toimub...// (E10)

//Ta on 13 aastane. Tal hormoonid möllavad, puudub igasugune huvi meie tülide vastu// (E11)

Need vastused räägivad sellest, et emad ei näe perevägivallas probleemi, sest on ise kasvanud samasuguses peres, pole teistsugust käitumist peres näinud ja peavad seda tavaliseks. Teisalt emad ei näe perivägivallal olevat ohtu väikestele lastele, põhjendades seda lapse eaga. Kuid vaatamata vanusele, laps omandab vägivaldse käitumise peremudeli. Tulevikus ta võib kasutada seda mitte ainult oma elukaaslase suhtes, vaid ka enda laste suhtes. Konfliktid peatavad lapse intellektuaalset arengut, ohus on tema tunnetusprotsessid. Nagu väidab Juul perevägivalla tõttu lapsel võib olla alandatud eneseväärikus ja madal enesehinnang. (Juul 2012: 79) Seda emad kahjuks ei teadvusta, nagu selgus intervjuudest.

Tihti laps on tunnistaja rollis ja emade arvates, kui tüli otseselt lapsi ei puuduta siis puudub ka põhjus tema pärast muretseda. Nad seostavad seda lapse vanusega või vanuseliste iseäpärastustega ehk murdeeaga, mil nende arvates lapsed on ükskõiksed. Enamus emadest viitasid sellele, et nad ise kasvasid sellistes peredes, mida veel kord tõestab teoreetilise osa, et lapse eas perevägivalla kogemus peegeldab ka tulevikus täiskasvanud elus.

Abi saamise võimalused perevägivalla juhtumite puhul

Abi saamise võimalustest saavad emad teada kas tuttavate käest, lastekaitsetöötajatelt või sotsiaalpedagoogidelt.

//...kui laps tuli kooli sinikaga, siis sotsiaalpedagoog soovitas mulle, minna ohvriabisse kuna seal aidatakse organiseerida lahutusprotsessi või pakutakse turvakoduvõimalust, nii palju kui mina tean lapsele ei ole pakutud midagi kõik käib läbi ema....// (E19)

Vaatamata sellele, et laps langes perevägivalla ohvriks, abipakkuvad ametnikud pööravad tähelepanu emale ja püüavad lahendada probleemi läbi ema. Samal ajal laps jääb oma murega üksi.

Pooled intervjuueeritud naistest pöördusid korduvalt ohvriabikeskusesse, et saada materiaalset abi. Ülejäänud naised pöördusid sinna esimest korda, selleks et saada nõustamist.

//... kooli sotsiaalpedagoogi poole mina ei tahtnud pöörduda, sest kartsin, et tekivad koolis kuulujutud ja lapsel tulevad liigsed probleemid...// (E5)

//...Ohvriabitöötaja rääkis mulle, et on võimalus pakkuda lastele psühholoogi abi, aga selleks oli vaja sõita Jõhvi. See meile kahjuks ei sobinud...// (E1)

//Meie linnas kõik teavad üksteist, ma ei taha et pärast sotsiaalpedagoogi nõustamist kõik saavad teada et meie peres probleemid, eriti töö!// (E14)

//...kui mees saab teada, et käisime siin (ohvriabi), siis ta raudselt tapab mind!// (E9)

Perevägivalla ohvrid kardavad, et ühiskond ei aktsepteeri nende peremuret ja samuti kahtlevad abi pakkuvate ametnike professionaalsuses ja konfidentsiaalsuses, kuna nende arvates võib see põhjustada lisa probleeme ja kodus tulevad uued tülid. Perevägivalla tulemusena tekib pereelu stress. Teisalt fakt, et paljudel emadel puudub võimalus

pöörduda oma lapsega psühholoogi poole, sest majanduslikud raskused on üheks tõkestavaks probleemi lahendamise põhjuseks. Töötus ja vaesus ja üldine pingeseisund võtavad ära neilt sellegi ressursi mis paneks nad tegutsema. Nii jäävadki nad tegevusetult kannatama ei märka oma lapse abi vajadust.

Uuringu käigus selgus, et naised tihti kardavad pöörduda abi pakkuvate ametnike juurde kuna täpselt ei tea kuidas süsteem toimib ja kuidas neid saavad aidata võõrad inimesed. Mõnedel neist on säilinud vana mõtlemisviis, et „info jõuab tööle, politseisse, meheni jne“. Ohvrid ei ole teadlikud privaatsusest ja konfedensuaalsusest oma mure jagades ametnikuga. Samuti naised mainisid, et mitte kõik teenused on kätte saadavad Narva linnas, see, et puudub vene keeles rääkivat psühholoogi teenust ja seepärast tuleb sõita mujale.

Perevägivalla mõju lapsele

Kui emadelt küsiti perevägivalla mõjust lapse arengule, siis paljud neist olid üllatanud ja kaua aega mõtlesid kuidas perevägivald võiks mõjutada last. Vastustest selgub, et nad ei ole mõelnud sellele kunagi varem:

//...lapse õppeedukusele minu arvates see eriti ei mõju, tal on alati onud kolmed...// (E13)

//...kui me tülitseme mehega siis tihti jäävad lapsel täitmata kodutöö ja ta saab kahtesid...// (E17)

//...see on erinev, see, et me tülitseme teda ei huvita ja ta elab oma elu...// (E8)

Vastustest on näha, et emad ei tähtsusta eeskujuks olemist oma lastele. Nad ei arva, et nende poolset vägivalda ja agressiivset käitumist nähes õpib laps seda kui käitumist reeglina jäljendama oma tulevases elus. Emad ei arva, et lapsed kelle suhtes kasutatakse perevägivalda või ta on kaudne perevägivalla ohver on rohkem ärritud, agressiivsed ja stressis. Nad ei ole mõelnud, et vanematepoolne vägivald viib selleni, et lapse areng jääb kängu. Emotsionaalne pinge perevägivalla tõttu pidurdab lapse eneseväljendust ja selle tõttu on ohus tema emotsionaalne areng.

Emad ei ole märganud oma laste puhul et neil oleks probleeme suhetes oma eakaaslastega. Nende arvates on kõikidel lastel head suhted eakaaslastega:

//...ta mõnikord kakleb koolis, aga nad ju lapsed ei näe mingit probleemi...//(E13)

//... ma tean, et tal on sõbrad nii koolis kui ka suhtlusportaalides...//(E16)

//...ma ei tea kellega ta sõbrustab, aga kui ta käib õues siis tagasi tuleb õnnelikuna, arvan et sõbrad on olemas ja nendega on kõik korras...//(E19)

//...mind kutsuti kooli paar korda peale tema kaklust, aga samal ajal õpetajad räägivad, et ta mul sõbralik laps

Samas teoreetiliselt on põhjendatud, et lapsed kelle suhtes kasutatakse perevägivalda või kes on perevägivalda tunnistajad on ärritud, agressiivsed ja ise stressis, ning selle väljendamiseks võivad sellised lapsed sattuda sagedamini konfliktsetesse olukordadesse. Samuti peres kus puudub harmoonia ja alati on vaenlikkud suhted ja lahendamata probleemid võib selline elustiil põhjustada ekspressiivset vägivalda, näiteks kakluseid koolis. Kui peres puudub emotsionaalne lähedus siis laps võib hakata käituma vägivaldselt. Kõik need ilmingud selguvad ka emade vastustest, kuid nagu näha, ei oska nad seda tähtsustada ja seostada oma koduse olukorraga, vaid pigem peavad neid ilminguid normaalseks igapäevasteks nähtusteks.

Kuid mõned emad siiski näevad perevägivalda juhtumite mõju lastele ja arvavad, et see on erinev, sõltub riskiteguritest mis selle vägivalda põhjustas:

//...kui mees kaotas töö ja karjus minu peale, sain aru, et tal on paha tuju mina ise ei pööranud tähelepanu sellele. Hiljem kui ta ei leidnud tööd, hakkas kuritarvitama alkoholi ja siis mina sain aru et see ei too midagi head meie pereelule...Rääkisin temaga, aga ta ainult jäi ja karjus meie peale// (E4)

//...meil on juba ametlik lahutus, aga ta käib pidevalt korteri ukse taha, koputab ja karjub. Mulle tundub, et me lapsega oleme pidevalt stressis. Ma väga kardan// (E16)

//...kui ma pakkusin talle lahutust siis ta lõi mind ja lubas meid lapsega põlema panna. Peale seda ma vaikin. ...// (E20)

Töötus, vaesus ja kehvad elutingimused on perevägivalda riskitegurid samuti vanemate alkoholi kuritarvitamine tekitab laste käitumisprobleeme. Alkohoolikust vanematel on raske luua sooja õhkkonda kodus. Lahutuse aeg on naisele kõige riskantsem, sest tõsisemad vigastused ja mõrvad toimuvad just sellel perioodil. Kui naine soovib lahutust/lahkuminekut, võib mees vastupidi, soovida maksu mis maksab säilitada harjumuspärasust, tema jaoks sobivat suhet. Vägivaldse mehe eesmärgiks on iga hinna eest oma ohvrit enesele hoida. Abiks võetakse hirmutamised ja ähvardused. Vägivald

võib muutuda veelgi julmemaks ja jõhkramaks. Lahutamine on naise jaoks suur ja raske samm, mis eeldab lähikondlaste ja abistavate struktuuride igakülgset toetust, kui seda ei ole, jäävad naised ja koos nendega ka lapsed sageli kannatama. Mõtlemata sellele kuidas see võib nende laste edaspidist elu ja arengut mõjutada

Kui perevägivalda on kasutatud lapse suhtes siis emadel on raske valida pooli:

//...kui ta tuli koju suitsulõhnaga siis muidugi isa lõi teda, mina proovisin seletada lapsele, et veel vara suitsetada aga löömisest ta sai aru paremini. Kahjuks vanaema kutsus politsei ja nüüd kõik organisatsioonid teavad meie probleemist, aga see on meie isiklik pereasi!...// (E20)

Emad sõnad näitavad, et vanemad näevad füüsilises vägivaldas probleemi lahendamist, ehk perevägivald toob oodatava tulemuse. Vanemad ei mõtle sellele, et lapseas kogetud vägivald transformeerub tulevikus agressiivsuseks mitte ainult oma elukaaslase, vaid ka enda laste suhtes.

Perevägivalda mõju lapse enesetundele emad hindavad järgmiselt:

//... kes küsiks kuidas minu enesetunne on, tal on ainuke mure koolis normaalsed hindeid saada...// (E7)

//...ta on alati vaikne ei ole eriti jutukas, mina arvan et enesetunne on tal normaalne. See mis toimub minu ja minu mehe vahel ei huvita teda...// (E1)

//....kui isa lõi teda siis ta nuttis kuna oli valus, aga usun et järgmistel päeval ta juba unustas selle...// (E20)

Emade arvates kui vanemad tülitsevad omavahel, siis sellel puudub mõju lapsele, kuid tegelikult vanemate omavaheliste probleemide tõttu võivad lapsed hakata käituma agressiivselt ja vägivaldselt. Kui aga perevägivald on suunatud lapsele ja selle käigus on lapsele tekitatud kehavigastus, siis sellele viitavad hirmureaktsioon, kõrgeenenud agressiivsus või passiivsus, ennastkahjustatav käitumine, kodunt ärajooksmine. Intervjueeritud emad ei näinud selles eelnimetatud ohtusid, pigem arvasid, et lapsed unustavad selle, samuti ei omistanud nad thelepanu vaikimisele, endassetõmbumisele.

Perevägivalda mõju enesehinnangule emade arvates puudub:

//...ta oma sõprade kambas on alati esimene, ta meeldib tüdrukutele. Arvatavasti enesehinnanguga on kõik korras...// (E6)

//...tal on koolis erinevad huviringid, õpetajad räägivad, et ta osaleb igal üritustel ja saab palju tähelepanu...//(E18)

//..... Ta on nii ükskõikne, ma ei mäleta, et ta rõõmustaks...// (E9)

//...ta ei räägi mulle sellest, alati istub arvutis, kõik kontod on blokeeritud mina ei teadis tal peason, aga usun, et kõik korras...//(E1)

Peretüli ohvriks langenud või peretüli tunnistajana olles avaldavad need mõju lapse enesehinnangule, sest nende tulemusena lapsel on alanenud eneseväärikus ja madal enesehinnang. Laps muutub haavatavaks ja tunneb end tõrjutuna. Peretüli tõttu laps on segaduses tal alaneb entusiasm, kaob uhkustunne oma vanemate üle kaob tahtmine millegi üle rõõmustada. Laps tõmbud endasse. Ta hakkab käituma varjatult. Kuid nagu selgub uuringust vanemad ei pööra tähelepanu nendele muutustele, ei näe selle taga lapse madalat enesehinnangut.

Isadega või vägivallatsejatega suhtlemine peale perevägivalla juhtumit erineb tüdrukutel ja poistel. Poiste kohta emad rääkisid et:

//....mulle tundub, et ta on kuri isa peale, ta isegi ütles, et nüüd käib poksitrennis...//(E1)

//... nad suhtlevad vähem, aga võib olla see on vanuse tõttu...//(E9)

//...talle alguses eriti ei meeldinud minu uus elukaaslane, üks kord ta karjus et tapab teda kui ta mind lööb veel kord...// (E10)

Uuringust selgub, et poistel pärast perevägivalla pealtnägemist kasvab agressiivsus ja vaikimine mis näitavad, et lapsed peale perevägivalla pealtnägemist on stressis ja neil puudub emotsionaalne lähedus vägivallatsejaga. See võib viia selleni, et laps võib hakata käituma vägivaldselt hilisemas elus ja oma ähvardused ellu viia. Emad sellest rääkides ohtu ei näe, pigem toovad näiteid ja seal juures nende olekust on näha uhkust, et poeg edaspidi kaitseb neid.

Tüdrukud omalt poolt püüavad teha nii, et meeldida isale (vägivallatsejale)

// ... nad omavahel hästi suhtlevad, tütar alati küsib abi isa käest, koos teevad kodutöid...//(E3)

//...mind ta üldse ei kuula, aga kui isa midagi ütleb siis kohe teeb ära...//(E7)

//...minu elukaaslane on tema jaoks heaks eeskujuks, tal on hea töö ja ilus auto, ta räägib et tahab endale sellist meest...//(E9)

//Kui mees lõi mind siis palus laps seda mitte teha ja nuttis, aga hommikul ta juba mängis mehega nagu midagi ei juhtunudki//(E14)

Teoreetiliselt on tõestatud (kultuuriteooria seisukoht), et tüdrukud võtavad perevägivalda kui lubatud käitumist, sellega saab näidata oma tundeid. Tulevikus on olemas oht, et nad langevad perevägivalda ohvriks, kuna nende jaoks see on aktsepteeritud käitumine. Nad näevad, et pereelus naised alistuvad meestele ja peres toimub sooline ebavõrdsus. Selleks, et omada naise üle kontrolli saavutada peavad mehed kasutama vägivalda. Perevägivald põhjustab sooliste ebavõrdsuse. Õppides ja omandades oma sotsiaalsed harjumused peres lapsepõlves, on neil neid raske muuta täiskasvanueas. Nagu selgub intervjuudest emad neid aspekte ei märka ja ei tunne nende pärast muret, pigem konstateerivad neid, kui igapäevast nähtust peres, isegi toonitavad neid kui positiivseid nähtusi.

Kui autor küsis intervjuueeritavatelt emadelt mis suhted lapsel on ohvri ehk ema vastu, siis kõik vastasid, et suhtumine ei ole muutunud:

//... meil olid alati head suhted. Võib olla vanuse tõttu ta ei suhtle juba minuga nii palju, aga kõik on korras...//(E10)

//...ta on poiss, isa on tema jaoks eeskuju, aga mina see, kes koristab ja teeb süüa...//(E17)

//Tavalised pere suhted, ma usun et kõik nii elavad. Minu sõbranna ka tülitseb mehega ja laps seda näeb. Kõik nii kasvasid//(E4)

Vastustest on näha, et naiste mikrokeskkonnas, ehk sõpruskonnas ja kodus perevägivald on normaalne ja aktsepteeritud käitumine. Nende kultuuri põhimõtted sisaldavad perevägivalda. Naised määratlevad oma kohta peres selliselt, et mees on see kes teeb otsuseid ja on peremees, aga naine see, kes on alandlik ja hoiab kodukollet ja täidab oma naiste kohustusi. Peres domineerib patriarhaalsus. Intervjuueeritavad ei märka, et nende suhted lapsega on jähnenenud või külmad. Nad ei märka, et esineb palju omavahelisi tülisid ning vähe on emotsionaalset lähedust. Neil on oma murede ja probleemidega nii palju tegemist, et ei pööra sellele tähelepanu. Samas pidades perevägivalda tavaliseks nähtuseks, on nad kasvanud samasuguses peres ja ei oska luua suhteid oma lastega, sest neil endil puudub teistsugune kogemus.

Ideaalse pere eeskujuna enamus emasid pakkus enda peret:

//...meil on mehega väga head suhted, see, et mõnikord me tülitseme tähendab, et tõeline armastus meie vahel, tütar näeb seda ja ütles me oleme ideaalsed...// (E8)

//... Minu vanemad ka tülitsevad, aga oli tunda et nende vahel oli armastus. Meil sama moodi. Iga pere tülitseb, aga kui lööb siis täpselt armastab!// (E11)

//... ma ütlesin tütrele, et harva juhtub nii, et kohtad normaalset meest. Mul on kolmas abikaasa ja me armastame üks teist. Ta hoolitseb minu lapse eest, aga nad ei hinda seda, kui ta kasvab suureks siis saab aru et mul oli õigus. Tütar ütles, et talle ei ole vaja raha, ta otsib armastust. Noor ja rumal veel...// (E4)

Enamus emasid mainis, et nende vanemad ka tülitsevad ja kaklesid samuti. Nad ei ole näinud teistsugust peremudelit ja seepärast ei ole mures peres toimuva pärast, pigem arvavad, et nii peab olema. Ühest põlvkonnast teise edastatakse käitumisenormid ja lapsed õpivad seda vanemate kaudu. Kui peres peetakse normaalseks perevägivalda arvatavasti laps tulevikus võtab enda perre sama peremudeli kaasa, mis tänapäeva suhtumisest perevägivalda koordinaalselt erineb ja teeb murelikuks.

Olid emad, kes märkisid:

//...muidugi ma ei soovi talle selliseid suhteid nagu minul. Kui ta peksab mind ja mina talvel ainult öösärgis tänaval karjun aknade all, selge, et ei ole ideaalne pere. Tütar oli minuga nõus ja ütles, et ei hakkaks nii kaua kannatama ja ammu kutsuks politsei...// (E3)

//... mina alati räägin oma pojale, et ei tohi oma naist lüüa. Ta noogutab, loodan, et saab aru ka...// (E7)

Intervjueeritavate seas oli ka emasid, kes püüdsid seletada oma lastele perevägivald negatiivset mõju, kuid samal ajal nad jätkasid suhteid vägivallatsejaga. Lapsele on kõige olulisemaks eeskujuks tema vanemad ja nende omavahelised suhted. Nähes perevägivalda ja agressiivset käitumist laps õpib seda käitumist, samas kuuldes ema vastupidiseid arvamusi, tekib lapsel segadus, mida uskuda, kas ema sõnu või tegelikku käitumist, mida ta igapäevaselt näeb.

Enamus emadel on arusaamine, et kui perevägivald toimub ema ja isa vahel siis mõju lapsele puudub. Füüsilist karistamist nad ei pea probleemiks, kuna nad kasvasid ise samades oludes, sellega nad tõestasid et ühest põlvkonnast teise edastatakse peremudelid, kus vägivald kasutamine kas eesmärgi saavutamiseks või karistamiseks

on norm. Kuigi emale võib tunduda, et ta kaitseb ja säästab oma last, kui ta ei räägi temaga peres toimuvast vägivallatsemisest, on tegelikult vajalik, et lapsed saaksid selgitust nii palju kui võimalik (sel määral, kui nad on võimelised aru saama).

Sünnitamist adekvaatsel suhtlemisel saadud emotsioonid varustavad organismi automaatselt ellujäämisele orienteeritud käitumisega. Perevägivalla tõttu lapse psüühiline areng on häiritud, lapse sisemine isolemine jääb märkamata, lapse baasilisel olemasolemise tundel ei ole millestki toituda. Lapse areng kehalistelt tajudelt tunnetele on katkestatud. Emotsionaalselt domineerib segadus ja hirm. Perevägivalla tõttu laps kogeb, et emaga, isaga koos olemine ei paku lohutust ega koosolemise tunnet, aga ta püüab kohaneda, et pääseda meelest ärevusest ja hirmust üksi olemise ees. Perevägivald võib põhjustada negatiivsed emotsioonid lapsel: abitus, üksildus, närvilisus, ärrituvus, süütunne, hirm ja agressiivsus. Laps võib algata süüdistada ennast kodus toimivas ja katsub varjata teistest kodune olukorda. Peale perevägivalla lapse suhtlemine ühe või mõlema vanemaga on häiritud, kuna laps peab „valima poole“. Lapsel puudub toetav sugulaste ja peresõprade ring. Perevägivalla tõttu, aga nimelt pideva stressi ja ärevuse tõttu ei saavuta laps koolis nii häid tulemusi, kui ta suudaks. Mis on soodne pinnas tõrjutusele, kiusamisele, korrarikkumistele, põhjuseta puudumistele. (Visnapuu-Bernadt 2014)

Abistavate ametnike arvamus perevägivalla mõjust lastele

Rollide jagamine perevägivalla juhtumites ja laste osalemine neis

Abi pakkuvate ametnike arvates vägivallatseja rollis on nii mehed kuid ka naised, aga ohvri rollis enamuses naised ja lapsed:

//.. Kui me räägime psüühilisest karitusest siis vägivallatsejad nii mehed kui ka naised. Füüsilises karistuse kasutajad ja vägivallatsejad on enamuses mehed ja seksuaalvägivalda kasutavad ainult mehed....// LT

//.... Enamus klientidest on naised kes langevad perevägivalla ohvriks mehe käe läbi. ...// OT

//.... Perevägivalla juhtumid jõuavad minuni väga harva, saan sellest teada juba Sotsiaalabi ametist või Politseist. ...// SP

Ametnike arvates vägivallatseja rollis võivad olla nii mehed kui naised. Meie ühiskonnas on aktsepteeritud patriarhaalsus ja sagedamini statistika järgi ohvriteks

langevad peamiselt naised ja lapsed. Selle taga on patriarhaalsest traditsioonist lähtuv mehe õigus kontrollida "oma" naist. Lisaks füüsilisele vägivallale sisaldab see majanduslikku sõltuvust, ähvardusi, isoleerimist ja teisi kontrollitaktikaid. Nii seletavad ametnikud oma seisukohti vägivallatseja kohta lähtudes oma kogemustest.

//Otsesed ohvrid on naised ja kaudsed lapsed kuna nad on tunnistajad, olemas ka juhtumid kus perevägivalla ohvrid on lapsed// OT

//Iga vägivalla liigi ohvrid nii naised kui lapsed, tunnistaja rollis on teised lapsed kas juba suured või väiksed// LT

//See info mis jõuab minuni on seotud lastega ja nad nii ohvrid kui tunnistajad// SP

Ametnikud oma vastustes juhivad tähelepanu sellele, et perevägivald on eelkõige käitumismudel, millele on iseloomulik kontrolli kasutamine ja võimu kuritarvitamine paarisuhtes ühe isiku – tavaliselt mehe – poolt teise inimese – tavaliselt naise – suhtes. See võib avalduda erinevatel viisidel, kaasa arvatud (kuid mitte ainult) füüsiline, seksuaalne, emotsionaalne ja majanduslik vägivald ja isolatsiooni rakendamine, kusjuures enamasti on tegemist kombinatsiooniga eelnimetatutest. Nad arvavad, et ei ole võimalik ohvrit peksta või vägistada ilma talle sealjuures psühholoogilist traumat tekitamata.

//Kui meesterahvas on alkoholijoobes siis vägivald on suunatud kõikide korteris viibijatele. Algab kõik karjumisega ja lõpeb tavaliselt füüsilise vägivallaga // LT

//Sõltub mis vanuses lapsed on, kui nad koolieelses eas siis vägivald suunatud emale. Kui lapsed on koolieas ja juba püüavad kaitsta emat, siis nende peale vähemalt karjuse// OT

//Ema poolne psüühiline ja füüsiline vägivald seotud halva õppimisega, isa poolne vägivald ei seostu kuidagi õppeedukusega ja kordub sagedamini// SP

Ametnike vastustest selgub, et see, kellele on suunatud vägivald oleneb vägivallatseja seisundist, laste vanusest. Samuti märgivad spetsialistid, et laste väärkohtlemine leiab aset mõlema vanema poolt, ainult viisid mida vanemad kasutavad erinevad. Lapse väärkohtlemise mõiste (*child abuse*) on Eesti ühiskonnas suhteliselt uus mõiste, sest enne Eesti taasiseseisvumist seda ei kasutatud. Seoses muutustega Eesti ühiskonnas ja Eesti ühinemisega ÜRO lapse õiguste konventsiooniga on hakatud enam tähelepanu pöörama ka laste õigustele ja vabadustele ning õiguste rikkumise juhtumitele. Seepärast

abistavad ametnikud on nende probleemidega kursis ja nendeni jõuavad need juhtumid ehk rohkem.

Ohvri rollis on tihti naised ja lapsed on kaudsed ohvrid. Murelikuks teeb ametnikke just laste olukord peres kus on vägivald, sest nad on selle tunnistajaks. Sellele juhivad tähelepanu kõik intervjuueeritavad ametnikud.

Abi võimalused perevägivald juhtumite puhul

Abi pakkuvate ametnike poole enamasti pöörduvad naised:

//Naised tihti iseseisvalt pöörduvad meie poole, kui me saame teada, et peres on lapsed, siis pakkume neile kas võtta lapsi vestlusele kaasa või ema kaudu pakkume psühholoogilist nõustamist nii otse ohvrile kui ka lastele. Alaealised iseseisvalt ei pöördu meie poole// OT

//Pooled klientidest ise pöörduvad Sotsiaalabiameti poole, teise poolega me võtame ühendust ise kuna tuleb teada politseist, et antud peres on fikseeritud korduvalt perevägivald juhtumeid. Kui ema tuleb iseseisvalt siia, siis alati palume kaasa võtta lapsed või teeme kodukülastuse kus vestleme lapsega. Iseseisvalt lapsed ei pöördu meie poole// LT

//Emad ei pöördu minu poole kui peres toimub perevägivald ja lapsed samuti iseseisvalt ei pöördu abi saamiseks// SP

Nagu näha vastustest siis lapsed tihti jäävad üksi oma murega ja abipakkuvad ametnikud ise otsustavad kas kaasata nõustamisele ka lapsi või mitte. Seega laste abistamisele perevägivaldaga kokkupuutumisel meil süsteem puudub. Kõik oleneb ametnikust ja tema oskusest näha probleemi mõju lapse arengule.

Intervjuueeritavatel ametnikel oli raske vastata küsimusele, mis puudutas kohustust aidata perevägivald all kannatanud või siis tunnistajana pealt näinud perevägivalda last:

//Kui naised pöörduvad meie poole, siis nad on juba ammused meie kliendid kuna enamus neist on asotsiaalsetest peredest pärit ja nad on arvel hoolekande osakonnas ning teavad mis teenuseid ostab Sotsiaalabiamet. Kui asi peres läheb hullemaks siis nad läbi meie osakonna püüavad teada saada lahutuse protsessi tingimustest ja saada juriidilist abi.// LT

//Kui meie poole pöörduvad perevägivald ohvrid siis sageli nad said meie

organisatsioonist teada kas Sotsiaalabiametist või pensiooni osakonnast, kuna paljud ohvritest ei tööta ja saavad invaliidsustoetust. Mõned ohvrid saavad teada meie poolt pakutavatest teenustest läbi politsei. Samuti osaleme erinevates projektides koos politseiga kus räägime koolides, lasteaedades ja muudes organisatsioonides mis abi võib saada Ohvriabi keskusest. Tihti ohvrid taotlevad ravikindlustust ja aitame lahutusprotsessides// OT

//Minu kohta ja pakkuvate teenuste kohta teavitatakse vanemaid kui lapsed tulevad kooli. Kui ema ja lapsed jõuavad minuni siis teostan nõustamist nendega// SP

Nagu vastustest nähtub, siis enamuses perevägivallaga seotud probleemidega ja abistamisega seotud küsimused puudutavad materiaalseid, tervise ja juriidilisi probleeme. Psühholoogilist laadi abi pakkumise võimalused puuduvad.

Lapse kaasamine ja abistamine perevägivalla juhtumite puhul tihti sõltub ainult ametnike tahtmisel, kuna nendel puudub kohustus tegeleda iga lapsega kes on perevägivalla tunnistaja. Sageli abi lõppeb kodukülastusega või nõustamisega.

Perevägivalla mõju lapsele

Ametnikud näevad mõju järgnevalt:

//Tihti halvad elutingimused ja vaesus seotud sellega, et lapsel on halvad hinded koolis, samuti ta kiiresti leiab samasugune kamba, kus noored sarnaste probleemidega. Oma klassis suhted eakaaslastega halvad. Tihti sattuvad need lapsed alaealiste komisjoni.// SP

//Kui kodus toimub perevägivald siis laps tihti teeb poppi koolist ja tal algab deviantne käitumine. Ta veedab oma aega noortega kes on palju vanemad ja vara algavad suitsetamine ja alkohoolsete jookide tarvitamine// LT

//Tihti vestluse käigus selgub, et lapsed kellel kodus toimub perevägivald popitavad koolist, millised suhted eakaaslastega ei tea.// OT

Iga laps reageerib perevägivalla pealtnägemisele erinevalt, sõltuvalt tema temperamendist, toimetulekuoskusest, arengutasemest ja toetussüsteemist. Mõned lapsed reageerivad endassetõmbumisega. Ärevustunne võib takistada neid koolis edasi jõudmast, nad võivad käituda agressiivselt, neil esineb kontrollimatust, suhtlemisraskusi, raskusi probleemide lahendamisel, löögivalmidust, unehäireid.

//Lapsed ise ei ole võimelised sõnastama perevägivald mõju pereelule, kuid tihti räägivad, et soovivad kiiremini täiskasvanuks saada ja ära kolida vanemate juurest// LT
//Otseselt lapsed ei räägi mis tunnet tekitab perevägivald, aga esimesed põgenemised kodunt on seotud sellega, et vanemad tülitsevad// SP
//Lapsed räägivad et soovivad rikkaks saada ja ära sõita perest eemale// OT

Intervjueeritavate vastustest selgub, et perevägivaldsetest peredest pärit lapsed üritavad nii kiiresti kui võimalik perest eemale saada, sest emotsionaalse läheduse puudumine, hirm koju tulla on need, mis tõukavad neid kodust eemale. Kuid see kuidas nad oma iseseisvas elus toime tulevad on omaette küsimus. Tüdrukud võivad püüda loobuda oma ema eeskuju järgimisest omaenda rollikäitumise arendamisel, kuna nad ei taha üle võtta ohvrirolli. Neile näib, et ema kutsub ise isa vägivaldse käitumise esile. Poisid võivad end samastada isaga, kuna nende enda hirm ja abitus ahvatleb neid samastuma agressori rolliga, kellel on kontroll olukorra üle. Nad võivad vanemaks saades ka ise kasutada vägivalda oma ema ja hiljem ka teiste naiste vastu. Mõned poisid tunnevad raevuhooge oma isa vastu, ei nõustu talle milleski sarnanema, kuid kannatavad samas ebakindluse all, kuna neil puudub positiivne rollieeskuju.

//Kui vestlen perevägivald ohvriga siis tihti laps vaikib ja tal on häbi, et temalt küsitakse mis juhtus peres. Enesehinnang on madal// SP
//Olid lapsed kellel oli vaja psühhiaatri abi peale perevägivalda isegi kui ta oli pealtnägija. Lapsel alati halb enesetunne ja madal enesehinnang// LT
//Tihti lapsed kes on perevägivald tunnistajatena näevad välja väga haiglaslikult, nad vaikivad või käituvad väga agressiivselt// OT

Intervjuu vastustest on selgelt näha, et kõik ametnikud märkavad vesteldes perevägivaldsetest peredest pärit lastega, et nende käitumine viitab ohvri tunnustele. Teooriast lähtudes peale perevägivald juhtumit lastel on raske leida sõpru ja nad kannatavad alaväärsuskompleksi all. Selline pingeseisund võib aga kutsuda esile agressiivsust. (Tartu naiste varjupaik 2007).

//Kui peres kus toimub perevägivald on poiss siis tihti tema käest võib kuulda, et ta tapab isa, tüdrukud vaikivad ja ei väljendada oma suhtumist ohvri ja vägivallatseja suhtes// OT
//Kui küsida laste käest kas nende peres on kõik korras või mitte, nad vastavad ei, aga samal ajal nad ei oska väljendada kuidas siis peab välja nägema ideaalne pere// LT

//Tihti vestluse käigus kui me räägime ideaalses pereelus siis laps kiiresti muutub agressiivseks või passiivseks ja vastab „mul on ükskõik“// SP

Intervjueeritavate vastustest selgub otsene perevägivalla mõju lapse tulevikule. On oluline, et lapsed õpiksid väljendama oma tundeid ja saavutaksid positiivse enesehinnangu. Nagu nähtub ametnike vastustest lapsed võtavad üle oma perest mudeli, kuidas tulevikus toime tulla ja probleeme lahendada ja ei oska näha teistsuguseid malle.

Ametnike vastusest selgus, et nad näevad kuidas mõjub perevägivald lapsele, samuti põhitöö neil on emadega ja pakutavatest teenusest on nõustamine ja psühholoogiline abi. Vastusest selgus, et koostöö abi pakkuvate ametnike vahel on halb, kuna sotsiaalpedagoog juhuslikult saab teada, et pere on sotsiaalabiametis või politseis arvel ja tihti info abi vajava lapse kohta ei jõua temani.

KOKKUVÕTE

Käesolev lõputöö on kirjutatud teemal „Lapsed perevägivald ohvrid“. Oma töös autor uuris millist mõju avaldab perevägivald lapsele. Millised on perevägivald tagajärjed lapsele, kus ja millist abi saavad lapsed perevägivald juhtumite puhul ja kuidas saavad ametnikud kaitsta last. Töö koosneb kolmest peatükist.

Teoreetilises ülevaates on toodud teooriad ja riskitegurid mis tõendavad, et perevägivald avaldab mõju lapsele. Perevägivald mõjub lapse füüsilise ja psüühilise arengule võib põhjustada agressiivsust. Perevägivalda kogunud lapsed tõenäoselt hakkavad kasutama vägivalda oma tulevases peres. Laps kes korduvalt nägi perevägivald juhtumit oma peres võtab üle sellise peremudeli. Perevägivald kaudu edastatakse arusaam, et sellega võib lahendada probleeme ja see on normaalne käitumine. Perevägivald kogunud lapsel on suurem tõenäosus kalduda deviantsele käitumisele.

Töö uuringu osa seisnes küsitluse läbiviimises Narva naiste seas kes pöördusid Ohvriabikeskusesse ning abi pakkuvate ametnike seas ja saadud tulemuste analüüsis. Uurimistöö läbiviimiseks koostas autor küsitlusankeedi lastekaitsetöötajale, sotsiaalpedagoogile, ohvriabi töötajale ja laste emadele.

Uuring tulemusena selgus, et peale perevägivald laps muutub agressiivsemaks ja kinnisemaks. Laps hakkab kaklema koolis, teeb poppi tudidest, katsub füüsiliselt või psüühiliselt aidata ohvrit, kuid samal ajal lubab karistada vägivallatsejat millega kaasneb oht, et ta hakkab kasutama füüsilist vägivalda ka oma peres ja lähedaste suhtes täiskasvanuna.

Emad ei pööra tähelepanu sellele, et laps on perevägivald kas otsene või kaudne ohver. Nad ei näe sellest probleemi, kuna nende arvates kõik nii kasvavad ja perevägivald on käitumise norm. Uuringu lõpus kui nad ise hakkasid ennast kuulama siis vähesed emadest hakkasid mõtlema sellele mis toimub peredes, kuid muuta midagi nad ei ole võimelised.

Lapsed vaatamata sellele kas nad olid otsesed ohvrid või kaudsed ei saa vajalikku abi ametnike käest. Vanemad ei näe perevägivald otsest mõju oma lastele. Lapsed on seega jäänud tähelepanuta. Abi pakkuvad ametnikud teevad seda oma äranägemise järgi, sest seadusega ei ole reguleeritud kohustuslik abi pakkumine lapsele perevägivald juhtumite puhul.

Lastekaitsetöötajad võivad eraldada lapse perest koos emaga turvakodusse ainult sel juhul kui kodus toimub füüsiline vägivald. Sõnalised konfliktid abi pakkuvad ametnikud

ei aktsepteeri.

Perevägivallal on tõsine oht naiste, laste ja sündimata laste tervisele; see kahjustab nende füüsilist ja emotsionaalset heaolu nii lühemas kui pikemas perspektiivis. Perevägivald on üks enamlevinud naiste vigastuste ja surmade põhjuseid.

Autor leidis, et naistevastane vägivalla tase on Eestis ohtlikult kõrge ning senised lahendused koduseinte vahel toimuva vägivalla ennetamiseks ja tagajärgedega võitlemiseks minimaalsed. Näiteks kui naisel puudub materiaalne võimalus sõita vene keelt rääkiva psühholoogi vastuvõtule Jõhvi või Tartu, siis abi jääb saamata ja perevägivald jätkub antud peres ning lapsed jäävad ilma abita. Ametiasutuste ja teiste osapoolte koordineeritud koostöö ja infovahetus on vägivallaohvrite toetamisel ja kogu tema perekonna aitamisel määrava tähtsusega. Seega autori arvates on abi pakuvad ametnikud veel vähe valmis perevägivalda tõkestama.

Uurimusjärelused ja ettepanekud:

1. Tõsta inimeste teadlikust abi pakkuvate teenuste kohta. Perevägivalla ohvrid kardavad pöörduda abi saamiseks kuna ei tea mis edasi nendest saab.
2. Tõsta inimeste teadlikkus perevägivalla mõjust lapsele. Kaasata sellesse koolide sotsiaalpedagoogid ja meedia. Samal ajal meedia kajastamine peab olema kakskeelne, et oleks kätte saadav kõikidele.
3. Tõhustada abi pakkuvate ametnike omavahelist koostööd. Peab parendama võrgustikutööd ja info liikumist.
4. Koolis viia läbi infotunde lastele kus nad saaksid teada mis teha kui peres toimub perevägivald. Anda teada organisatsioonidest, kes osutavad abi. Suur info rõhk on suunatud naistele, aga lapsed oma vanuse tõttu jäänud välja sellest ringist ja jäänud oma muredega üksi.
5. Abi osutamine kahes keeles ja tasuta, kuna tihti pered kes vajab psühholoogilist abi on asotsiaalsed nendel puudvad materiaalsed võimalused tasulise abi saamiseks.
6. Luua ametlik andmebaas perevägivallaga seotud perede ja isikute kohta.
7. Võta iga perevägivalla juhtumiga seotud pere arvele sotsiaalabiametis lastekaitstes ja jälgida peres toimuvat.
8. Tõhustada võrgustikutööd erinevate abipakkuvate ametnike vahel perevägivalla juhtumitega seoses.

SUMMARY

The quantity of crimes, violence grows in a family from year to year, and it was in recent years the steady tendency of growth is observed. In comparison with 2011 and 2014, quantity of the registered crimes of kaskvanud of 35%. Nevertheless, comparison with the previous two years, shows that in 2014 quantity of crimes, violence in a family recorded growth was slowed down.

The author chose a subject of my thesis of the children affected by violence in a family. Opinion of the author, this question I became actual. Till the XX century the violence in a family wasn't a taboo subject in Estonian society. Absence of structures of the help for prevention of violence in a family, and public understanding that is a family which occurs in a family and other persons, families shouldn't interfere with affairs foreign.

Estonia let out leaflets and books on violence in a family where everyone can find the offer on the help to victims of violence and different types of violence. Teachers are trained police officers, prosecutors, social workers and experts how violence cases in a family work. Shows need and relevance of this subject for society above, people understand that saxophones the violence in a family is human rights violation and not to be afraid to speak about it, and to ask for help.

The thesis is directed for studying of impact of violence on children in a family, and the officials giving help to mothers of opinion. On research looks for answers to four research questions:

1. Where and how children can help with cases of domestic violence?
2. What consequences of violence in a family, the child
3. How the violence in a family influences life of mothers and children of the help of officials of invoices?
4. How can officers of violence in a family to protect children from violence in a family?

Research showed that violence in a family against children become more and more aggressive and are closed. The child starts fight at school, missing lessons, tries to help the victims physical or psychological, but at the same time the criminal allows is punished, and are ready to use a physical abuse in families and close relatives.

Children irrespective of, there were they the direct victims or indirect it isn't necessary the help from officials. Children don't know where to handle the problem and to live on rest. Assistance of officials and the right, aren't regulated obligatory consultation or the

help of division of the child from a family.

Mother not to pay attention to that fact that the child is violence in a family either directly, or indirectly, the victims. They don't see this problem because they I think that it all so grew up also behavioural norms. At the end of research, than they began to listen to his some mothers started thinking that occurs in families, but they aren't able to change something.

Workers on protection of children can be separated from the child's family with mother in a shelter, but only when this physical abuse of the house. The oral conflicts of interests, officials the help won't be accepted.

The violence in a family is serious threat for women, children and yet not been born health of children; it influences their physical and emotional wellbeing as in the short-term and long term. The violence in a family is one of the most common causes of death and injuries for women.

KIRJANDUS

- Bancroft Lundy, Silverman Jay G, Vägivallatseja lapsevanemana. Tartu: Tartu Naiste Varjupaik, 2007
- Bancroft Lundy, Miks ta seda teeb? Kuidas mõtlevad vihased ja kontrollivad mehed. Tartu: MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskus, 2013
- Poleheimo Martti, Lapsepõlve mõjud. Helsinki, Martti Paloheimo ja Kirjapaja Oy, 2002
- Baron Robert, Richardson Debora,= Бэрон Роберт, Ричардсон Дебора, Агрессия. Санкт-Петербург, 1997
- Kase Helve, Vaikijate hääled. Tallinn, 2002
- Kase Helve, Lähisuhtevägivald. Tallinn, 2004
- Dutton Donald G., Rethinking domestic violence. Vancouver: UBC Pre., 2006
- Bronfenbrenner Urie, The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press, 1979
- Hess Beth B., Markson Elizabeth W., Stein Peter J., Sotsioloogia. Tallinn, 2000
- Bandura Albert, Social learning theory. Engewood, 1977
- Denham Susanne, Salisch von Maria, Olthof Tjeert, Kochanoff Anita, Caverly Sarah, Emotions and social development in childhood. NY: Blackwell Publishers, 2002
- Gordon Malcolm, Definitional Issues in Violence Against Women. 2000
- Tammekand Katri, Paarisuhte vägivald. Ettekanne. Tallinn, 2003
- Juul Jesper, Agressiivsus. 2013
- Soonets Ruth, Loko Jaanm Loko Tiiu-Mai, Roomeldi Malle, Pöldsepp Ivika, Haldre Lemme, Altosaar Kristel, Heido Raul, Popova Aino, Saar Sirje, Laste väärkohtlemine. Tartu, 1997
- Perttu Sirkka, Kaselitz Verena, Kuidas aidata perekonda, milles esineb vägivalda – juhiseid tervishoiutöötajatele. Naiste Varjupaik (MTÜ), 2006
- Soonets Ruth, Laste väärkohtlemine. Atlex. Tartu, 1997
- Linde Siret, Laps ja pere tänases Eestis. Laste väärkohtlemine: Vägivalla ilmingud eestlaste ja mitte-eestlaste hulgas. Tallinna Pedagoogika Ülikool. 2001
- Heido Raul, Lähisuhtevägivalda reguleerivad seadused Eestis. Prokuröri roll kriminaalmenetluses. Lõuna Ringkonnaprokuratuur, 2007
- Paju Riina, Politsei töö lähisuhte vägivallaga võitlemisel. Politseiamet 2007
- Korp Erki, Rääk Reet, Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuse. Tallinn, 2004
- Linno Merle, Soo Kadri, Strömpl Judit, Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja

perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes. Tallinn, 2011

Kass Virve, Perevägivalla ohvrite kogemused abi otsimisel Eestis. Tartu Ülikool, 2014

Kruut Kati, Perevägivald Eesti vabariigis. Tartu Ülikool, 2014

Laherand Meri-Liis, Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn, 2008

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula, Uuri ja kirjuta. Tallinn, 2010

Allaste Airi-Alina, Vägivald lähisuhtes: selle põhjused ja võimalikud lahendused.

<http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/4021/1/Allaste%20ja%20V%c3%b5%c3%b5bus%20c%202008.pdf>, (viimati vaadatud 13.05.2015)

Choudhry Shazia, Herrin Jonathan, Righting domestic violence, International Journal of Law, Policy and the Family no 1, 2006

<http://lawfam.oxfordjournals.org/content/20/1/95.short>, (viimati vaadatud 24.06.2015)

Khan Mehr, Domestic Violence Against Women and girls. Innocenti Digest. Nr 6. Juuni 2000. <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest6e.pdf>, (viimati vaadatud 22.01.2015)

Visnapuu-Bernadt Piret, Perevägivalla mõju lastele, 2014

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/perevagivalla_moju_lastele_15.04.2014.pdf (viimati vaadatud 08.07.2015)

Ametlikud koduleheküljed internetis.

Kriminaalpoliitika. www.kriminaalpoliitika.ee, (viimati vaadatud 04.08.2015)

Tartu naiste varjupaik. <http://naistetugi.ee/>, (viimati vaadatud 04.08.2015)

Politsei ja Piirivalveamet. <https://www.politsei.ee/>, (viimati vaadatud 04.08.2015)

Sotsiaalkindlustusamet. <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/>, (viimati vaadatud 15.07.2015)

Eesti rahvushääling (ERR). <http://err.ee/>, (viimati vaadatud 04.08.2015)

LISAD

Lisa 1. Küsitluseankeet

Ema

1. Millised on Teie kokku puuted perevägivallaga?
2. Kes Teie peres vägivallatseb?
3. Kelle peale Teie peres kasutatakse perevägivalda?
4. Kelle juuresolekul toimub perevägivald?
5. Millal toimus esimene perevägivald?
6. Kui tihti kodus toimub perevägivald?
7. Mis rollis laps perevägivalla juhtumitel?
8. Kelle poolt Teie laps kui vanemate vahel toimub peretüli?
9. Kellele olete rääkinud perevägivalla juhtumist?
10. Kellelt olete abi saanud?
11. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad Teie lapse õppimist koolis?
12. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad Teie lapse suhteid eakaaslastega?
13. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad Teie lapse pereelule?
14. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad Teie lapse enesetunne peale?
15. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad Teie lapse enesehinnangule?
16. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad Teie lapse suhtumisele (isa) vägivallatseja vastu?
17. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad Teie lapse suhtumisele (ema) ohvri vastu?
18. Kuidas Teie arvates perevägivald mõjub lapse ideaalse pere kujutlusele?

Ametnikud

1. Kes on tihti olnud perevägivalla juhtumis vägivallatsejana?
2. Kes on tihti olnud perevägivalla juhtumis ohvrina?
3. Kes on tihti olnud perevägivalla juhtumis tunnistajana?
4. Kelle peale suunatud perevägivald kodus?
5. Mis vägivalla liiki kasutatakse?
6. Kui tihti kodus juhtub perevägivald?

7. Kui tihti Teie poole pöörduvad perevägivalla ohvrid iseseisvalt?
8. Kui tihti Teie poole pöörduvad perevägivalla ohvrid koos oma lastedega?
9. Kui tihti Teie poole pöörduvad alaealised perevägivalla ohvrid iseseisvalt?
10. Millist abi nad Teid ootavad?
11. Kuidas inimesed saavad teada Teie organisatsioonis ja pakkuvate teenusest?
12. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad lapse õppimist koolis?
13. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad lapse suhteid eakaaslastega?
14. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad lapse pereelule?
15. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad lapse enesetunne peale?
16. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad lapse enesehinnangule?
17. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad lapse suhtumisele (isa) vägivallatseja vastu?
18. Kuidas perevägivalla juhtumid mõjutavad lapse suhtumisele (ema) ohvri vastu?
19. Kuidas Teie arvates perevägivald mõjub lapse ideaalse pere kujutlusele?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Sabina Kornejeva _____,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____ LAPSED PEREVÄGIVALLA OHVRID _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Nelly Randver _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, **10.08.2015**